

ČASOPIS SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH V PRAZE.

Casopis jest vydáván pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, v Sázavské ul. č. 14. n.

Číslo 2.

Vydáno v červnu 1898.

Ročník VI.

František Palacký.

Ke stoletým jeho narozeninám podává *Frant. Klíma*.

Na moravském Valašsku ve vsi Hodslavicích a okolí udržely se dlouho zbytky českých bratří. Pro větší bezpečnost zakopali knihy v blízkých lesích Domorackých a tam potají v noci čtením knih jakož i zpěvem nábožných písní posilňovali se ve víře otců svých. Rok 1781. přinesl jim aspoň nějaké polehčení. Patentem tollerancním císaře Josefa II. prohlášena vyznání augšburské i helvetské za trpěná v říši. Hodslavičtí dlouho byli na vahách, ke kterému z obou vyznání přiznati se mají, až konečně přihlásili se k církvi augšburské. Zřídili si církev i školu. Učitelem ustanoven byl 16letý Jiří Palacký. Ten vlastním nákladem vystavěl školní budovu, do které r. 1790. uvedl svou manželku Annu rozenou Křižanovu. Ve škole té 14. června uzřel světlo světa František Palacký.

Do školy hodslavické chodilo dosti mnoho dětí, a svědomitý učitel Palacký měl práce dost a dost. Ale plat tehdejších učitelů vesnických byl příliš hubený, než aby stačil na výživu dosti četné rodiny. I musel se chápati rozmanitých výdělků vedlejších. Vedle svého hospodářství zastával úřad obecního písaře, zkoušel se v umění krejčovském a v různých odvětvích obchodu. Posléz skupovával v okolí máslo, jež ve velkém posílal do Vídně.

O hmotné poměry rodiny své staral se učitel hodslavický dosti pozorně. „Ve věcech mravnosti byl však neobyčejně přísným, aniž kdy jakou něžností osvědčoval se k dítkám svým; vůle jeho bývala neoblomná, často i prchlivá.“ Při tom byl pilný v povinnostech křesťanských, horlivý v nábožnosti nepřetvářené, a stálý obránce církevního vyznání svého. Bibli celou měl v paměti a ve všech příhodách života svého slovy jejími se těšil i řídil. Ale i samé učenosti nebyl cele prázden, dychtivě a bedlivě čítávav každou knihu, která kdy do rukou se mu dostala.

Pravým opakem otcovým byla matka Palackého. „Matka má,“ dí o ní Palacký ve svém životopise, „byla jediná mezi tisíci: bylať

Čistý obraz neviny, tiché domácnosti a mateřské lásky. Nepamatuji, že by kdy vášeň aneb náruživost nějaká byla zkazila jasnou, ctnou a pokojnou duši její, nikdy slovo nesvaté nevyšlo z úst jejích. Příkoří od zvášnivělého manžela svého snášela trpělivě; kdykoli vznikla mezi otcem a dítkami nevole jaká, ona dovedla ji pokaždé k dobrému konci. Literární vzdělanosti neměla naprosto, aniž rozuměla řeči které mimo mateřské; rozum přirozený a soud neporušený chránil ji vši pověry a pobožnástky. Byloť ji milovati každému, kdokoli ji kdy poznal."

Mládí ubíhalo mladému Františkovi obyčejným způsobem. Pomáhal otcí při hospodářství, se svými sourozenci konal nahodilě pochůzky s obecními vyhláškami do osad okolních, popásal dobytek a se zvláštní radostí vycházel do lesů do hor sbírat jahody, houby, za jichž výnos dostalo se mu několika pětáků. Otec naučil ho záhy čísti tak, že jako pětiletý či šestiletý hoch celou bibli přečetl. Ve škole otcově stal se záhy prvním, ačkoli téměř nejmladším žákem. Když byl vedením otcovým nabyl nejdůležitějších začátků vědomí, odvedl ho otec devítiletého do Kunvaldu, aby se tam naučil jazyku německému. Škola, založená hraběnkou Marií Valburgou Truchsesovou rodem Harrachovou, zařízení byla způsobem moderním a řízena velmi liberálně. Hraběnka vedla na ústav značný náklad a sama s některými učiteli dobrými hochy a děvčata učila.

Ale mladý Palacký jevil náklonnost ke katolictví. Otec jeho, horlivý protestant, vzal proto syna domů. Všichni učitelé kunvaldští seznavše neobyčejné schopnosti hochovy radili otcí, aby hocha nechal studovati. Otec náhodou seznámiv se s kazatelem evangelické obce trenčínské a učiteli tamní školy latinské zavedl syna svého r. 1809. do Trenčína. Však škola byla zcela jiná nežli v Kunvaldě. Kromě latiny nevyučováno téměř ničemu jinému. A nouze zakoušel hoch dost a dost. Duch Palackého stále po nových vědomostech práhnuoucí hledal náhrady doma. Do školy chodíval stále řídčeji a řídčeji zabýváje se doma čtením knih a učením jazyku francouzskému a řeckému. Horliví čtenáři trenčianští byli většinou náboženskými blouznivci. Palackému půjčovali hojně, ale skoro samé polemiky a náboženská hádání. Čtením tím mladý Palacký tak se nábožensky roznítil, že snil o tom, kterak jako protestantský missionář působiti bude v dánské osadě v Hindustanu v Trankebaru nebo mezi divochy na ostrovích australských.

Pevným úmyslem otce Palackého bylo, aby syn jeho stal se evangelickým kazatelem, ježto jako protestant jiného postavení v Rakousku nemohl se tehdy dodělati. Dal proto syna svého r. 1812. na protestantské lyceum do Prešpurka. Profesori tamní seznavše dychtivost Palackého po vědění ochotně zapůjčovali mu knihy. Čtením rozmanitých knih filosofických byl Palacký záhy ze svého fanatismu náboženského vyléčen. Pobyt v městě nebyl mu však příliš příjemný. Otec mohl synu svému posílati jen málo peněz, i musel si sám živobytí sháněti lopotným přiučováním. Za pobytu v Prešpurce náhodou vznikeno v mladém studentu uvědomění národní. Vracel se r. 1813. z prázdnin z rodiště svého do Prešpurka. Nevídaným počasím donucen zdržeti se v Trenčíně v rodině měšťana tamního Bakoše, jehož zemřelý syn býval nejlepším přítelem Palackého za pobytu jeho v Tren-

čině. Pan Bakoš byl horlivým čtenářem, i neušlo mu téměř nic z tehdejšího literárního trhu českého. V Prvotinách krásného umění — příloze to Novin vydávaných prof. Hromádkou ve Vídni — a zejména v Jungmannově překladu Chateaubriandovy Attaly byly mu leckteré výrazy neznámé. Požádal proto Palackého jako rodilého Moravana, aby mu pomohl některé vysvětliti. Palacký sám však vysvětlení potřebného podati nemohl, bylť se až potud jen málo rodným svým jazykem obíral. „Hluboce proniknut jsa stydem,“ dí ve svém životopise, „umínil jsem sobě pocvičiti se v češtině, aby se mi nestalo cos podobného ještě podruhé; zvláště an mi nejen hostitel můj spisy Komeniovy a Jungmannovu Attalu velmi vychvaloval, ale i já ještě v ty dni obě u něho čítaje, čím dál tím více krásou jak obsahu tak i řečí jich jímána jsem se cítil. Ihned přijda do Prešpurka dal jsem sobě záležeti na materštině své, a nezdalouho dostav ve Hlasateli českém Jungmannovo dvojce rozmlouvání o jazyku českém čísti, zapálil jsem se celý upřímostou vlasteneckou horlivostí, kteráž od té doby u mne ještě neustydla, aniž bohda kdy ustydne.“

V Prešpurce seznámil se mladý Palacký s některými osobnostmi, z nichž nejedna na život i působení jeho měla značný vliv. Otec jeho svěřil spisovateli Jiřímu Palkovičovi svůj spisovatelský pokus: „Knížeczka ke vzdělatelnému čtení“. Mladý Palacký pomáhal od té doby Palkovičovi při vydávání časopisu jeho Týdenník, ale ne dlouho. Palkovič zacházel s ním nevlídně nechávaje mladíka i nouzi trpěti. Palacký stěžoval si trpce do toho rodičům. Ti těšili, jak uměli, až konečně Palacký od Palkoviče odešel. Živil se raději zase kondicemi, za jejichž trpce vydělané peníze nakoupil si často tolik českých knih, že mu ani na živobytí nezbývalo.

Důvěrnější styk zapředel Palacký s druhem svým ze studií Janem Benediktím, řečeným Blahoslavem, důvěrným přítelem Pavla Josefa Šafaříka. Společně vzdělávali se v jazycích moderních, slovanských i západoevropských. „Počal jsem,“ dí, „doznáváje vliv jeho na sebe, duchem svobodnějším vzdělávati sebe prospívav nemálo příkladem Blahoslavovým. U něho zjemněli citové moji, a duch můj lépe se naučil šetrnosti čistého člověčenství jak v idej tak i v dějinstvu.“

Palacký zabýval se již před tím básnictvím. Rozmluvami s Blahoslavem poněkud utvrzoval se v domněnce, že časomíra a ne přízvuk měla by býti základem české prosodie. Hlubšími studiemi poesie seznal její povahu a seznal, že velikým básníkem se nestane, po některých ještě pokusech činnosti té se vzdal. Spisovatelské činnosti jeho rozvířalo se jinde pole široké. Knih poučných měla literatura česká poskrovnu, i umínil si věnovati se úplně činnosti vědecké, aby nedostatku tomu odpomohl. O prázdninách r. 1813. obšírným listem vyjevil úmysl svůj Benediktimu. Ten odeslal list Šafaříkovi, studujícímu tehdy v Jeně. Přátelský dvojlístek rozmoženo takto o osobu třetí.

Poměry hmotné lepšily se Palackému stále. Vynikaje vědomostmi nad ostatní s radostí brán byl za učitele nejen žáků mladších, ale i svých spolužáků, již u něho hledali vysvětlení věcí na lyceu vykládaných. Literatury české však při velikém svém namáhání nezanedbal. Touha opět se v poesii pokusiti probouzela se v něm přes

veškeré jeho úmysly znovu a znovu. Zabýváje se horlivě čtením podvržených básní Ossianových přeložil je na jazyk český a svěřil je příteli svému Benediktimu, když do Jeny odcházel na studia. Benedikti odevzdal je professoru Hromádkovi, jenž otiskl je roku 1817. v Prvotinách. Takto vystoupil poprvé Palacký na kolbiště literární. S rostoucí zálibou v literatuře, čtením rozmanitých spisů filosofických, zvláště Kanta, jakož i dopisováním se Šafaříkem, jenž byl stejného s ním smýšlení, stále víc a více zmáhala se v mladém Palackém nechut ke stavu kazatelskému. Netajil se tím ani před svým otcem, u něhož však narazil na velmi tuhý odpor. Rozhodl se tudíž znovu pro úřad otcem mu vytčený, ale záhy úmyslu svého se vzdal. Se Šafaříkem, s nímž se Palacký, když z Jeny se vracel, osobně se sešel, umluvili se vydati spis na obranu prosodie časoměrné. Roku 1818. spis ten s názvem „Počátky českého básnictví, obzvláště české prosodie“ v Prešpurce vyšel a vzbudil nemalou pozornost všech kruhů literárních, jak pro mládí obou spisovatelů tak i pro smělé jich vystoupení proti obhájci poesie přízvučné Dobrovskému.

Tou dobou nastala v životě Palackého veliká změna, o jejíž důležitosti sám se zmiňuje. Přijal místo vychovatele v domě paní Niny Zerdaheley. Byla to paní neobyčejně jemnocitná i vzdělaná, kterou osud divně pronásledoval. Zemřelyť jí až na jediného synáčka všechny děti její. V žalu svém nevědouc nalézti útěchy v náboženství marně snažila se dopracovati vlastního názoru životního. Palacký přijav místo vychovatele několika slečen — příbuzných této paní — rozhovorami filosofickými s ní i na schůzkách předních osob prešpurských v domě blízké její příbuzné pořádaných dodal jí potřebné útěchy a klidu. „Tato moudrá paní,“ vypravuje ve svém životopise, „ana ze všech, co jsem jich já kdy v životě poznal, ideálu ženské osobnosti nejbliže se dotýkala, zamilovavši mne neméně, nežli ode mne milována byla, tak že matkou mou nejen se jmenovati, ale i skutkem se prokázati ochotna byla, naučila mne ve světě žíti a ušlechtila i upevnila mužský charakter ve mně.“

Roku 1819. ukončil Palacký studia svá na lyceu v Prešpurce. Přijav místo vychovatele v domě šlechtičny uherské se syny jejími prodléval v Prešpurce. Roku 1820., poněvadž lyceum neskytalo dosti vědomostí, přestěhoval se s nimi do Vídně. Pobytu svého ve Vídni užil Palacký velmi pilně. V knihovnách veřejných i v četných uměleckých sbírkách vídeňských sebral hojné kořisti. Nadto seznámil se tu s muži, jichž věhlas ve světě vědeckém značného zvuku požíval, s Dobrovským, otcem slavistiky, a Kopitarem. Jsa bez starostí hmotných horlivě jal se obírat se esthetikou a vedle ní i studiem dějepisnými. „Po esthetice,“ stanoví si ve svém denníku program své práce, „chci aneb historii všeobecnou aneb o řeči a literatuře české obšírněji psáti; pak Slávu Slovanů čili životy nejznamenitějších Slovanů kteréhokoli pokolení; posledně, cíl života mého, pragmatickou historii české země; podle ideálu historického umění.“ A cíle svého dojíti chtěl způsobem dosti skromným. Po 2 neb 3 léta chtěl zůstat vychovatelem, až by potřebných peněz si našel. A s těmi buď sám buď v malé společnosti chtěl procestovati Evropu, aby seznal národy

vzdělané, a pak usaditi se mezi Slovany kterýmikoli, nebude-li mu možná se ctí zůstatí ve vlasti.

Však osud chtěl jinak. Otec přišel v obchodě svém o značnou část jmění obrátil se s prosbou na syna, a ten pomohl. Z ustrádaných peněz nezbylo mu skoro ničeho, když 11. dubna 1823. zavítal do Prahy, aby tam probádal nejslavnější dobu národa českého: války husitské, jež předem sepsati chtěl. Všichni tehdejší literáti domlouvali Palackému, aby v Praze zůstal. Zaměstnání opatřil mu Dobrovský, nejprve místo vychovatelské, později uvedl ho do domu hraběte Františka ze Šternberka, kde svěřeno mu vypracovati z domácího archivu rodopis pánů ze Šternberka. Palacký vykonal práci k úplné spokojenosti hraběte, a brzy zahrnut pracemi podobnými i od jiných šlechticů. Archivy šlechtické, jež pro každého uzavřeny byly devaterými zámky, otevřeny Palackému úplně, takže z nich pro své vlastní práce hojně vytěžil.

Než poměry tehdejší v Praze nebyly příliš utěšené. Mocný tlak se shora a přísná policejní opatření hleděly všemožně udusiti probouzející se české uvědomění. Literatura česká sama tehdy poskytovala smutné divadlo. Příkře proti sobě stojící strany prudce dorážely na sebe, zda má se užívatí jazyka Veleslavínova či upraveného dle potřeby a času, a kdy psátí iota a kdy ypsilon. Při neplodných těchto bojích ovšem literatura věčného mnoho nezískala. Smutné ty poměry mnohým zdály se býti předzvěstí brzkého konce národa.

V domě Šternberském, v němž Palacký ustanoven pro jméno archivářem s platem 200 zl. ročně, při hostinách často rozmlouváno o zuboženém stavu českého národa. Při jedné takovéto zábavě hrabě Kašpar Šternberk, jehož přičiněním hlavně založeno r. 1817. české museum, trpce stěžoval si na netečnost, s jakou se obecnstvo české k ústavu tomu chová. Palacký odporoval, vině společnost samu, že netečnost tuto povzbuzuje, poněvadž se o šíření vědomostí mezi lidem náležitou podporou české literatury nestará. Hrabě Kašpar Šternberk namítal, že těžko pomáhati národu, jenž blízek je smrti neodvratné. A Dobrovský mu přisvědčoval. Palacký rozhorliv se zvláště na Dobrovského, že dosud ničeho česky nenapsal, pronesl památná slova: „Budete-li tak všichni se chovati, pak ovšem musí náš národ zahynouti hladem duchovním; já aspoň, byť třebaš cikánského rodu a již poslední jeho potomek, jistě za povinnost bych si pokládal, přičiniti se všemožně k tomu, aby aspoň čestná památka po něm zůstala v dějinách člověčenstva.“ Hrabě František Šternberk přisvědčoval Palackému horlivě, a hrabě Kašpar na rozchodu ho požádal, aby své myšlenky sebral a sboru předložil, kterak by časopis musejní vydáván býti mohl. Palacký přání tomu vyhověl. Program předložen sboru a přijat. Palacký r. 1827. začal vydávati dvojí časopis: český Časopis vlastenského Museum čtvrtletné a německý měsíčník: Monatschrift des vaterländischen Museum.

Ve sporech literárních, které tehdy zvířily mladou literaturu českou, zaujal Palacký zvláštní stanovisko nad stranami. V musejním svém časopise přidržel se sice zásad moderních, ale houževnatě od-

píral všem zbytečným novotám. Obě strany zápasící vzdalovaly se proto práce v Musejníku, takže obsah prvních ročníků je skoro většinou vyplněn pracemi samého redaktora. Po čtyřech letech se Palackému ulevilo. Německý časopis zanikl, jakkoli sbor věnoval mu veškerou podporu, protože ani doma, natož pak za hranicemi dostatečného odbytu nenalézal. Spisovatelé čeští, kteří zprvu na časopis zanevřeli, ponenáhlu se vraceli. Palackému zbývalo nyní více času na veliké dílo historické, v něž zatím se uvázal. I starosti o hmotné opatření odstraněny šťastným sňatkem s dcerou pražského advokáta Dra. Jana Měchury. Na velkostatku Měchurově Otíně u Klatov 16. září r. 1827. sňatek obou požehnan. Manželka Palackého byla dáma neobyčejně vzdělaná i zámožná, že Palacký o hmotné opatření rodiny své se starati nemusil. Získala tím značně jeho činnost spisovatelská, které se mohl s nerušeným klidem věnovati, a neodvislost i samostatnost ve všem jeho konání.

Roku 1827. vybídl stavovský výbor zemský Palackého, aby pokračoval v chronologickém líčení dějin českých, které byl Pubička dovedl až do roku 1630. Palacký projevil svou ochotu, ale poukázal při tom na chatrnost díla Pubičkova. Opírajíc se pouze o záznamy různých kronik a letopisů bylo dílo to vypravováno způsobem velice rozvláčným a nechutným. Palacký poukázal dále, že musí historik obrátiti pozornost svou k památkám listinným, a radil stavům, aby raději podporovali člověka, jenž by za úkol života svého si zvolil vypsati dějiny celé. „Sepsání dějin,“ podotýká Palacký ve svém odůvodnění, „zůstává vždy dílem jednoho člověka, jednoho ducha, a má-li míti úspěch, též celého života.“

Hrabě František Šternberk přimlouval se vřele za svého chránence, i jmenován jest Palacký historiografem království Českého s ročním platem 1000 zl. konv. měny. Ale vláda vídeňská usnesení to dlouho potvrditi nechtěla. Teprve po jedenácti letech dostalo se Palackému titulu i platu.

Že k úkolu vypsati dějiny národa českého Palacký nad jiné byl povolán, patrné bylo ze dvou knih, jež tou dobou jím byly vydány. Královská česká společnost nauk svěřila mu vydati pokračování kronik Pulkavovy a Beneše z Hořovic z let 1378.—1577. Po pětileté práci vyšly Letopisy české r. 1829. Palacký ustanovil ve vydání tom pravidla, kterých třeba šetřiti vydavateli starých památek historických. Čtení nutno poříditi na základě všech rukopisů dobře srovnaných a spořádaných, ani slovíčko do textu se nesmí vložiti, poznámky vydavatelovy buďtež jen na místech temných, ale jen stručné, skromné. Rozcházejí-li se rukopisy, starší či pravděpodobnější vždy má přednost před ostatními. Každé vydání musí býti opatřeno životopisem spisovatele, pokud toho poměry dovolují, přesným, a vždy třeba se rozhlédnouti po rukopisech i jejich stavu.

Roku 1830. Palacký vydal *Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber*, v němž sebral životopisná data o 31 spisovatelích českých kronik od Kosmy až po Hájka, prozkoumal rukopisy i dosavadní jich vydání a stručně sice, ale neobyčejně bystře ocenil hodnověrnost a spolehlivost jejich udajů.

Dějepisectví české tehdy skytalo dosti podivné divadlo. Byli se sice mnozí před Palackým zkoušeli v tomto oboru vědeckém, ale badání jejich úplně spokojovalo se opisováním a opakováním zpráv starých kronikářů. Jen tři jména vynikla nad tuto prostřednost: Gelasius Dobner, Josef Dobrovský a Frant. Martin Pelcl. Nedoceněný dosud Dobner zbytečným překladem Hájkovy kroniky úplně svou činnost roztránil. Dobrovský na poli historickém spokojil se jen pokusy, které stýkaly se s oblíbeným jeho oborem — slovanskou filologií, a Frant. Martin Pelcl podal sice některé podnes cenné práce, v nichž však patrný je nedostatek vyššího rozhledu v dějinách. Palacký chopil se proto práce své velmi vážně. Material listinný, jehož předchůdcové jeho málo nebo nic neužili, byl veliký a roztroušen v archivech domácích i zahraničních a nad to třeba byla listiny probádati kriticky.

Přípravami těmi zahrnut jsa nepřestával Palacký všimati si literatury české, a kdo mohl, pomáhal radou i skutkem. Kruh českých spisovatelů s Jungmannem a Presslem toužil dlouho po tom opatření český slovník encyklopedický, dílo nákladné, na něž knihkupec sám za tehdejších poměrů odvážit se nemohl. Bylo třeba spolku, jenž by se o to postaral, ale vláda takovým podnikům nebyla nakloněna. Přes to Palacký opatrně užívaje přízně a přímluvy šlechtických svých přátel r. 1830. úmysl ten provedl založiv Matici českou, jež sice prvotní svůj úmysl — vydati slovník encyklopedický — na ten čas s myslí spustila, ale nahradila jej vydáváním spisů vědeckých.

Palacký vynikal velmi bystrým darem pozorovacím. Seznal záhy jednotlivé osoby i jich pracovitost a schopnost pracovati. Muže takové Palacký hleděl do Prahy přivésti aneb je v Praze udržeti, jestliže v cizině nabízela se jim místa skvěle placená. Šafařík na jeho radu přestěhoval se do Prahy a Čelakovský Praze uchován.

Roku 1832. vydal Palacký nákladem Matice české pečlivě sestavený Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských a dvorských ve království Českém od nejstarších časů až do nynějška, práci pro kontrolu listin i kronikářských zpráv velmi důležitou.

Po dlouhých přípravných pracích a četných cestách po archivech domácích i zahraničních vyšel r. 1836. první svazek dějin jazykem ovšem německým, ale duchem českým. Palacký dílem tím rázem obrátil na sebe pozornost doma i za hranicemi. Pohlížeje na všechna konání lidská s vyššího stanoviska filosofického věrně dle pravdy snaží se vylíčiti, kterak národ slovanský bydlící v Čechách i na Moravě — zemích přirozeně jediný celek tvořících — stýká se neustále mírně i bojovně se svými sousedy Němci. Vnější dějinám, příběhům, jak ve svých dějinách praví, v nichžto zračilo se, s jakým prospěchem a koncem odolávala síla národní buďto cizímu násilí buď výtržnostem nezřízených vášní domácích a kterak nestejná osobní povaha panovníků, co přirozených oné síly upravitelův a vůdcův, nestejně vyvoďila na jeho účinky, kladl váhu stejně velikou jako dějinám vnitřním „ukrytým a nehluchým, ze kterýchž ale dějiny vnější pučily a rozvíjely se jako z jádra svého.“ „Musímeť oznámiti se,“ pokračuje, „s veškerým

oustrojím státním, zkoumati řády a zákony, kterými život národní se spravoval, vážit způsoby a důklad vlád, jak oustřední tak i místní, zpytovatoustavy a poměry právní, měřiti stupně osvěty i rozvoj ducha i směry činnosti národní.“

Palacký na svých četných cestách po různých archivech horlivě sbíral a vlastní rukou opisoval listiny, jež ukládal v Museu českém, aby staly se základem českého diplomatáře. Úmysl jeho aspoň částečně proveden Erbenem a Emletem, kteří ze sbírek těch vydali Regesta. Jazykem českým sepsané listiny veřejné i soukromé, právní knihy, pozůstatky desk zemských, nálezy nejvyšších soudů Palacký jal se otiskovati ve sbírce Archiv český. První svazek vydal r. 1840., k němuž během let přidal ještě patero svazků.

Při pracích svých všímal si Palacký bedlivě t. zv. formulářů, o nichž r. 1840. vydal spis *Über Formelbücher überhaupt und die böhmischen insbesondere*. Ve středověku pořizovaly se v kancelářích opisy listin ve zvláštních sbírkách, aby jich v čas potřeby upotřebiti se dalo. V listinách takových často chybí jména vydavatelů, příjemců i svědků, ale přes to s nálezitou ovšem opatrností lze jich užití zvláště při líčení dějin vnitřních. Dílo to vzbudilo nejen v Čechách ale i v cizině takový zájem, že vydal Palacký i druhý svazek r. 1847.

Roku 1845. ocitl se Palacký v dějepise svém na prahu dějin husitských, i pocítil především nezbytnou potřebu seznati úplně staročeskou topografii. Nemohl se vyznati ve válečných pohybech tou dobou vedených. „I nemoha,“ dí Palacký, „v tom pomoc jiných lidí čekati, musel jsem se do práce té zabráti sám, prostudovati opět s pérem v ruce všechny starší kvaterny desk zemských i dvorských a srovnávati data jejich v podrobnosti se stavem nynějším.“ Po 3leté úmorné práci vydal r. 1848. svůj *Popis království Českého*. Stará, původní a přesná jména všech osad v zemi, hradů, tvrzí, měst i městeček; vesnic i samot, jež byla během let upadla v zapomenutí či různým způsobem znešvařena, opětne očištěna a oživena. Pracím rodopisným i místopisným věnoval Palacký i na dále svou pozornost. Ve svých dějinách podává počátky obou těchto odvětví dějin, jež spolu nerozlučně jsou spojena, „protože jména rodinná všechna brána původně od hradů, tvrzí, měst aneb vesnic, kde která rodina měla obydlí a statky své“, zanášel se úmyslem vydati zvláštní slovník místopisný a rodopisný. Pracemi jinými zahrnut jakož i nepříznivými okolnostmi za doby reakce musel se úmyslu svého vzdát, ač alespoň ukázkou jeho podal ve sbírce drobných spisů „Radhošti“.

Stejnou dobou vydal Palacký první svazek svých dějin jazykem českým, na něž již veřejnost česká netrpělivě čekala. Palacký omlouvá opoždění to vřelými slovy. „Ode mládí neznal jsem větší tužby ani vyšší pro vzdejší život svůj, nežli abych posloužil milovanému národu svému věrným obrazem minulosti jeho, na kterémžto by jakoby v zrcadle poznal sám sebe a spatřoval se v tom, potřebí jest.“ „Pročez přál bych si,“ vypravuje dále „aby milí vlastenci naši nedomnívali se, že nedbal jsem posavad na potřeby a žádosti jejich. Anobrž ne-

ostýchám se vyznati, že všechny dosavadní historické spisy své, nevyjímajíc žádného, považoval jsem vždy a považuji ještě za předběžná takorčka studia čili za pouhé přípravy k dílu přítomnému.“

Slova ta v předmluvě k prvnímu svému českému dílu napsal Palacký 8. března 1848. V několika dnech potom stržen již do víru politického, kterým zčeřila se hladina politického života v střední Evropě. Teprve když reakce r. 1850. opětně růžovým nadějím národů rakouských na čas učinila konec, vrátil se Palacký ke svým pracím historickým. Rok 1848. měl pro dílo Palackého nemalý význam.

„Avšak téhož roku 1848., když pokračováním v německém textu svým byl jsem dospěl až k husitským válkám, upadnuv já za příčinou tehdejších událostí politických u Němců ve kletbu, počal jsem tím ochotněji dílo své napotom původně po česku, poněvadž za prohlášenou té doby rovnoprávnosti národní nebylo mi více potřebí jazyku německému dávatí přednost.“ Aby nevytrhl se z proudu vypravování, začal ihned válkami husitskými po česku mezeru zatím ponechav si vyplnití později. Od té doby německé vydání je překladem pořizovaným ředitelem Wenzigem. Doba husitská ve dvou letech r. 1850. a 1851. vydána.

Vystoupení Husovo považoval Palacký za počátek nového věku v dějinách křesťanských, „kdežto víra a náboženství přestavše zakládati se na pouhé autoritě hierarchické, staly se pokladem duší a myslí svobodných, a kde přesvědčení lidské i svědomí mělo ne tak vnějším návodem, jako raději vnitřní potřebou a snahou, dle písma svatého vzdělávati se“. Hus octnul se ve sporu svém s církví na stanovisku protestantském, neboť „přejav a stanoviv písmo svaté za jediné jisté a pevné pravidlo víry, musel důsledně část po části zamítati vše to v církvi, co nebylo založeno na základě tomto.“ Doba husitská i ostatní část století patnáctého dle Palackého „zjevy svými v Čechách netoliko vyniklo nade všechny domácí epochy, ale vlast naši na čas postavilo do popředí dějin evropských, a národu českému pojistilo čestnou památku v historii vzdělanosti lidské. Z Čech tehdež vyšla valná pobudka, za kterouž duch lidský počal svobodněji a samostatněji rozhlédati se v oboru pravdy a práva.“

Palacký, když nátlakem policie pražské donucen vzdáti se jednání ve výboru musea i spolku pro vystavění národního divadla, oddal se úplně činnosti literární. Svazek za svazkem vycházel, až r. 1867. dospěl u vypravování svém k r. 1526. Na čas vyrušen byl z činnosti své r. 1860., když absolutismus ukázav se neschopným řídití osudy Rakouska opět ustoupil konstitučnímu zřízení. Palacký jmenován doživotním členem panské sněmovny a zvolen poslancem do sněmu zemského a tím znovu zasáhl v politický život jsa uznáván za vůdce národa českého.

Roku 1867. vyšel Dějin druhý svazek pátého dílu, v němž Palacký vylíčil události až do bitvy u Mohače. Byl stár a tužil, že života mu nebude přáno na dlouho. Krom toho druhý díl ještě nebyl vydán a dobu husitskou vydati chtěl po druhé, značně poopravenou. Ale mimo tyto dva důvody ještě přiměly jej, aby dále do vypravování se nepouštěl. V době Jagaillovců stát český nabyl toho útvaru, jaký

měl až do r. 1848. Dobou tou tedy, ve které se útvar ten tvoří jakož i okolnosti, které výtvoru tomu přejí či jemu překážejí, ukončiti možno dějiny české. A k tomu důvod druhý. Až do té doby historik stále stýskati si musí na nedostatek pramenů, od té doby však rostou úžasně, že je lze sotva obsáhnouti.

Roku 1868. slaveny okazale sedmdesátileté narozeniny Palackého. V krátké době sebráno 15.000 zl., jež dány Palackému, aby jich užil k účelu vědeckému. Palacký věnoval je jednak Museu na knpování knih, jednak na kritické vydávání kronik českých do počátku XVI. stol. Tak vznikla sbírka: *Prameny dějin českých*.

K dějinám stol. XV., jímž Palacký s největší zálibou se obíral, sebral hojně pramenů, jež ve zvláštních sbírkách vydal.

Vypravuje o době krále Jiřího Poděbradského vydal r. 1860. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg von Poděbrad*. Podobně i doba Husova a války husitské poskytly mu mnoho látky dotud netištěné nebo po různu roztroušené. Latinské spisy Husovy se zprávami životopisným o něm napsanými jakož i s latinským převodem některých českých věcí Husa se týkajících vydal roku 1869. *Documenta Mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1493.—1418. notas illustrantia, quae partim adhuc inedita, partim mendose vulgata, nunc ex ipsis fontibus hausta*. Prameny hnutí husitského vydal ve 2 svazcích r. 1873. pod názvem *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges*. Podnětem Palackého začala vídeňská akademie vydávati historické prameny o obecných konciliích 15. stol., k nimž přispěl sám některými kusy o koncilu basilejském.

Názory Palackého o době husitské odsoudil professor pražské university Höfler. Proti kritice té, „vyšlé více z ducha německého než vědeckého“, ohradil se Palacký r. 1868. spiskem *Die Geschichte des Hussitenthums* und prof. Const. Höfler. K Höflerovi přidružili se však brzy jiní, zejména Lippert a Schlesinger, kteří z různých příčin proti činnosti Palackého vystoupili. Palacký ve zvláštním spisku roku 1871. s názvem: *Zur böhmischen Geschichtsschreibung* připouští sice, že jeho dílo není sice snad tak dokonalé, jak by býti mělo, ale příčinou toho je ohromná práce sama a pak poměry, za kterých psal a kdy nesměl psát, jak by byl chtěl.

V letech 1870.—72. vyšlo ve 3 svazcích druhé, opravené vydání doby husitské, k němuž hojně nových dat použil. Stáří doléhalo na Palackého již urputně, „nemohu nepostýskati sobě,“ dí v předmluvě k prvnímu svazku dílu druhého, „že pamět i smysly mé, zvláště zrak a sluch slábnouce čím dále tím povážlivěji nedávají mně pracovati s úspěchem jako dříve“; ale přes to nepřestával pracovati. Sebrav menší články své jazykem německým napsané v knize *Gedenkbätter* jakož i podobné české v třísvazkovém *Radhosti* ukázal v nich rozvoj své literární činnosti jakož i přání, tužby i svízele celého svého života. Roku 1876. dokončil české své vydání *Dějín scházejícím*

svazkem drahým druhého dílu. 23. února 1876. oslavena ona událost, ze které Palacký i ostatní tak se těšili. Z blízka i z dále přichvátili učenci čeští i slovanští, aby vzdali hold práci padesátileté. Palacký děkuje chopil se slova naposledy, nabádaje všechny k práci, k práci vytrvalé, jež jedině národ český zachrání. Za 14 dní po slavnosti roz-nemohl se 78letý kmet zánětem plic. 26. května 1876. zhasl na vždy veliký člověk, veliký Čech...

Nápisy na kamenných tabulích náhrobních na hřbitovech chrudimských.

Sděluje *Ant. Šolta*.

Svědky středověkého života v českých městech královských jsou mimo znamenité budovy, zejména chrámy a zachované v nich památky umění výtvarných, též staré, omšené tabule náhrobní zámožných měšťanů.

Na hřbitovech a v kostelích bývalo ve středověku tabulí takových mnoho, málo se jich však dochovalo až do našich dnů neporušených.

Byl-li nebožtík pohřben v kostele, byly tabule náhrobní vsazeny buď do dlažby kostelní, buď jako epitafia postaveny při zdi.

Ze hřbitovů byly tabule takové vyzdvihovány již ke konci XVII. a během XVIII. století, kdy zámožní měšťané stavěli na hroby svých nebožtíků krásně kované kříže železné, a užíváno bylo pak vyzdvižených tabulí buď ku vydláždění cest ke kostelu vedoucích, buď zazdívány byly do základů budov jako pevné zdivo.¹⁾

Podobný osud měly též staré tabule hrobové v Chrudimi na obou hřbitovech u sv. Kříže a u sv. Míchala, že však přece některé z nich byly zachovány, za to sluší děkovati p. F. Schmoranzovi, konservatoru a architektu, který před lety při opravě obou kostelů hřbitovních dal je do zdí kostelních vsaditi.

Tabule tyto nejen nápisy, nýbrž i úpravou jsou důležitými památkami, jsouť svědky dovednosti starých kameníků, stupně dokonalosti umělého řemesla českého v XVI. století, v periodě to ryze české dějin našich měst královských.

Na tabulích náhrobních bývá buď obraz a nápis, buď pouhý nápis, nezřídka však na velmi ozdobné kartuši vytesán.

¹⁾ V Hoře Kutné — v městě slyoucím památkami stavitelského umění českého zejména z konce XV. století, kdy bylo město již ryze české — pramalý počet tabulí náhrobních se dochoval, ač zajisté dovední kameníci kutnohorští dosti jich vytvořili. Tabule ty byly z okolí chrámů kutnohorských, zejména ze hřbitova kolem chrámu sv. Barbory, odvezeny, jako památky po kacířích mnohé z nich rozbity a užito jich bylo za zdivo do základů klášterní budovy řádu Tovaryšstva Ježíšova.

V Čáslavi dány byly některé tabule náhrobní před mnohými desítkami let na jez potoka za „Nazaretem“.

Na tabulích u kostelů, kde právo podací mívala šlechta, bývá vypodobněn i v pozdní době XVI. století „urozený a statečný rytíř“ v celé zbroji se štítem znakovým a helmicí péry pštrošími zdobenou po boku; v městech královských však i vypouklé obrazy měšťanů a měštek v starobylém kroji na tabulích náhrobních spatřiti lze.¹⁾ Tabule takové skytají z příčiny té cenný material ke studiu krojů; jiné, s ozdobnými kartušemi a epitafia skytati molou mnohý motiv²⁾ sochaři, řezbáři ano i architektu.

Jsou tedy kamenné náhrobní tabule památkami dvojího důležitého významu: historického a kulturního.

* * *

Ve zdích starobylého kostelíčka sv. Kříže, v průčelí, zazděny jsou po levé straně od vchodu jedna tabule celá a po pravé několik částí. Na celé tabuli jsou vytesány dvě postavy žen prostovlasých, s okružím kolem krku v dlouhých sukních, tedy panen, které mají ruce na modlitebních knížkách sepjaté.

V hrubozrnném pískovci vytesaný nápis jest již nečitelný, svrchu pouze lze čísti letopočet 1600. Na úlomcích po pravé straně vchodu zazděných lze čísti: „Léta Panie Tisícy° Ssestiste° pate(ho). — Na dolejších dvou: „.....tu neděli przed S..... urozeni..... Umrzela gest Katerzina..... Pouchobradského manželka.“ Ve zdi presbyteria, na straně jižní jsou zazděny pod oknem dvě tabule. Na první jest svrchu nápis nečitelný, toliko lze přečísti: „Le(ta) Panie 1559“ — po straně pravé, na spodní části jest nápis úplně setřen, lze jen a to obtížně, čísti: „....po swatým umrzel....“ — po levé straně od spodu vzhůru lze čísti: „....pochován jest, oczekawagie przisísti syna Božího k soudu.“

V kartuši (ozdobné desce) čísti lze: „Ty kameny gsou wloženy nákladem Jana Brachaczka, gich wobou vlastního syna.“ Pod kartuší jest uprostřed věnce řeznický lev.

Tento náhrobní kámen položen byl zajisté na hrobě řezníka Bracháčka vedle kamene kryjícího hrob jeho manželky, kterýžto kámen nyní zazděn jest ve zdi na severní straně presbyteře. Na tomto kameni vytesána jest postava ženy v dlouhém rouše, v sukni v široké řasy složené, s hlavou zavitou.³⁾ Po stranách jest nápis: „...strzedu przed Swatym Martinem Umrzela gest Slowutna Katerzina Brachacz-kowa gegiżto tielo tuto odpocziwa oczekawagiez Przisísti Syna Bozieho k su...“ (k soudu).

¹⁾ Tabulí takových zachovalo se několik v Mladé Boleslavi. Vyobrazeny a popsány jsou v Arch. Památkách XIV. prof. Barešem.

²⁾ Zčásti sebe nepatrnější zdánlivě ozdoba a oku lajkovu bezvýznamná drobnost může býti základem nové myšlenky tvůrčí, poskytně tedy motiv umělci. Z příčiny té sluší památky výtvarného umění, byť by to byly i fragmenty, od zkázy chrániti.

³⁾ Vyobrazena pisatelem těchto řádek v knize o Dějinách krojů v Čechách Dra. Zikmunda Wintera.

Vedle tabule řezníka Bracháčka na polední straně kostela jest tabule velmi již otřená, na níž lze pouze přečísti: „Leta 95 v středu po sv. Václavě život svůj dokonal slovutný p. Jakub Jana(ta)...“ Ostatní nápis jest setřen.

V hořejší kartuši byl nápis z knihy Jobovy: „Vím zajisté, že Vykupitel můj živ jest“ atd., z kteréhožto nápisu však pouze tři první slova lze přečísti. Pod kartuší jest věnec, uprostřed něhož jsou postříhačské nůžky a dvě štětky vedle nich; vespod písmeny I H jsou vytesány.

Na východní straně, pod prostředním oknem presbyteria jsou dvě tabule s nápisy poněkud zřetelnějšími. Na první jest svrchu vytesán erb: vzepjatý jednorožec s ratolestí v předních nobách; nad štítem helmice s famfrnochy a nad helmicí klenot zase jednorožec. Nápis poučuje, že jest to deska z hrobu Jiříka Svěchyně, otce proslulého učenice a právníka Gabriele Svěchyně z Paumberka, čtemeť tu:

GEORGIVS | SWIECHINO
A | PAVMBERK | VIRO | PA
CIS | ET | CHARITATIS
CHRISTIANAE | STVDIO
SI(ssimo) . QVI | MORTVVS
EST | ANNO | DOMINI | 15
53 | DIE | 7 | SEMPTEMBRS
IOANES | GABRIEL | MA
TI(AS)FILII | MOESTISSIMI
(HOC)PIVM | AMORIS
(OP)VSER (rexerunt)

Rok úmrtí 1553. shoduje se s udáním Rybičkovým v pojednání o erbovních a patricijských rodinách v Chrudimi osedlých.¹⁾ Jan, proslulý Gabriel a Matyáš jsou synové Jiříkovi, kteří zajisté tuto tabuli náhrobní pořídili. — Poslední řádka nápisu jest setřena úplně.

Jiří Svěchyně, muž učený a zámožný, byl potomkem Václava Svěcha, měšťana chrudimského. Jiří byl králem Ferdinandem r. 1546. nadán erbem a predikátem z Paumberka.

Na tabuli vedle zazděné dovidáme se z nápisu též valně porouchaného, že pochází z hrobu dcerky také šlechtické rodiny usedlé v Chrudimi, čtemeť:

LETA MD . . . (v pravo na okolku tabule jest nápis úplně setřen, dole též, v levo vespod také), výše pak lze čísti:

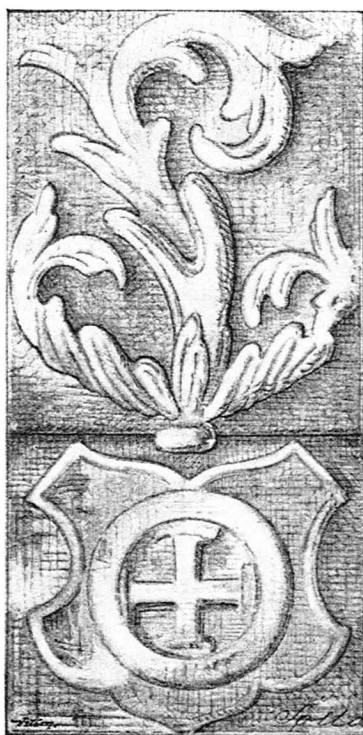
VR... NA PANA.. OH.... A ZAPSKA Z ZAP A TV.. PO-
CHOWANA GT PAN BVH RACZ B... MILO...

(Leta 15 . . . (zemřela) ur(oze)na panna (J)oh(ank)a Zapská z Zap a tu(to) pochována jest.

Pán Bůh rač b(ýti) milo(stiv duši její). —

Pod nápisem ve zvětralém kameni již nezřetelným jest znak

¹⁾ Zprávy Král. české učené společnosti 1883.

Obr. 21. Znak a ornament na náhrobní tabuli Jiřiny Pouchobradské u sv. Kříže.

Zap-kých ze Zap, trojúhelník ve štítě,¹⁾ nad štítem přilba s fafrnochy a rozpjatými křídly.

Na jižní straně presbyteria zazděn jest kámen velmi otřený vedle tabule Kateřiny Bracháckovy, avšak obráceně, spodní stranou vzhůru. Zřetelný jest jenom štít, v němž jsou křížem přeloženy dva háčkovité předměty. Z nápisu lze přečísti jenom rok 1598. Dále odtud, v pravo, zazděny jsou nad sebou dva zlomky tabulí, na svrchním jest erbík kola a v něm rovnoramenný kříž a nápis, z něhož vyčísti lze: „(umr)zela gest panna Girzena dcera u. Ssymona Pouchobradského, tuto g(est) . . .“ (Obr. 21.)

Ve spodním zlomku jiné tabule zřetelný jest erb jelení hlavy ve štítě, nad přilbou s fafrnochy jest klenotem ruka obrněná, držící paroh. Nápisu zde není. Nedaleko postranních dveří kostelních zazděna jest hořejší polovina menší tabulky náhrobní s pěkně vytesaným poprsím mladého děvčátka. Podrobnosti kroje jsou posud zřetelné.²⁾ Dívka jest prostovlasá, na hlavě má vínek, kolem krku okruží. Živůtek podobný

kordulce a rukávky jsou význačné. Z nápisu lze přečísti: „Leta Panie 1595. w strzedu po pamateze seslání . . .“

* * *

Větší množství a lépe zachovaných tabulí náhrobních vezděno jest do zdí kostela sv. Míchala. Kolem kostela toho rozkládal se hřbitov od r. 1524. až do roku 1894., kdy byl zrušen a v sad proměněn. Některé z těchto tabulí vynikají pěknými kartušemi renesančními, na některých jsou mimo kartuše i reliefsy. Sochařské práce se však kameníkům³⁾ chrudimským valně nedařily. Pouze na jedné tabuli (žel, že tak otřené, že nelze ani jedné písmeny poznati) jsou dva dětské štítonoši modelováni velmi pěkně.

¹⁾ Stříbrný trojúhelník ve štítě červeném.

²⁾ Vyobrazení viz v díle Winterově o Dějinách krojů.

³⁾ Kameníky v Chrudimi žijící ke konci XVI. a v XVII. století uvádí Rybička v článku o starožitnostech chrudimských v Časop. Č. Musea XX. ročník, str. 592.

Pod výklenkem schodiště, kudy vchází se na kůr kostelní, jest zazděn epitáf pěkné práce.

Dvě karyatidy, muže a ženu představující, vybíhající z pilastrů ku spodu zúžených, nesou na hlavách římsu, nad níž ve vlysu po jedné straně přesýpací hodiny, po druhé umrlčí hlava pomíjecnost života připomínají. V úzké kartuši jest uprostřed vlysu nápis:

ETIAM VENI DNE IESV.

Karyatidy jsou bezruká torsa s pěkným diadémem na hlavách; na těle mají přiléhavý ornamentovaný pancíř. Zúžené pilíře zdobené jsou plochým mřížovitým ornamentem charakteristickým pro t. zv. „německou renesanci“ a končí stupňovitou patkou, postavenou na úzké římsce, pod níž po obou stranách jsou konsolky se lví hlavou uprostřed.

Na ploše pod spodní římsou, uprostřed mezi konsolkami, jest štít a v něm šíp hrotem vzhůru, kolem něhož jest ovinut had.

Uvnitř po celé délce epitáfu jest kartuš, s níž splývá roucho se šnůrami, a na ní nápis: „Ssebestyan Krysstoff Katerziné Rosowy, manželce swy tuto po dokonání života gegiho w Kristu Pánu odpoczíwagici na památku lásky Manželské postavití dal Letha Pa: MDXCIII.“

V téměř výklenku vedle zazděna jest tabule z tvrdého, jemnozrnného pískovce, na níž sice tu a tam ostré posud, neotřené podrobnosti ornamentů jsou zachovány, která však byla — snad zúmyslně — na mnohých místech velmi otlučena, tak že čísti lze po pravé straně pouze: „... život svůj v víře právě v Syna božího dokonal . . . J. M. C. . .“ v levo přečísti lze: „...tělo jeho položené odpočívá očekávaje příchodu syna božího (k soudu)“. V kartuši svrchu vytesané lze však čísti úplně zachovaný nápis: „Vím, že Vykupitel můj živ jest a že v poslední den z prachu země vstátí mám a zase oblečen budu v kůži mo u a v těle mém uzřím Boha mého Spasitele, kteréhožto uzřím já sám a oči mé spatří jej a ne jiné.“ Pozoruhodné jsou v nápisu tom iniciálky ozdobené lístky a kvítky a závěreční ozdoby ratolístek. Ve věnci pod kartuší jest potlučený erb, z něhož však tolik se zachovalo, že poznati lze v erb u kamzíka s korunkou na hlavě. (Obr. 22.)

O něco dále (na jižní straně kostela) zasazen jest kámen náhrobní, jenž býval umístěn na průčelí kostelním, vedle loubí, kam r. 1897. zasazena byla pamětní deska Josefu Liboslavu Zieglerovi. Kámen tento jest jeden z nejstarších při kostele sv. Míchala, což z písma jest zřejmo. Z nápisu otřeného a otlučeného vyčísti lze: „Leta Pa^e MD. — ten pátek po s... Václavu,

Obr. 22. Ukázka písma a ornamentiky z náhrobní tabule ze 16. století na kostele sv. Míchala v Chrudimi.

(umr)zel gest Waclav Beranek s a tuto odpočívá očekávaje slavného z mrtvých vstání a dojíti života věčného skrze zásluhy Pána Ježíše Krista.“ V zazděných gotických dveřích na této straně zasažena jest bílá, mramorová tabule, na níž čísti lze: „Letha Panie 1610. w neděli druhou postní v po. . . .“ — vše ostatní jest na tabuli té tak otřené, že sotva lze obrysy znáti. Ve věnci byl erb kozorožce, nad přilbou vysoká koruna.¹⁾

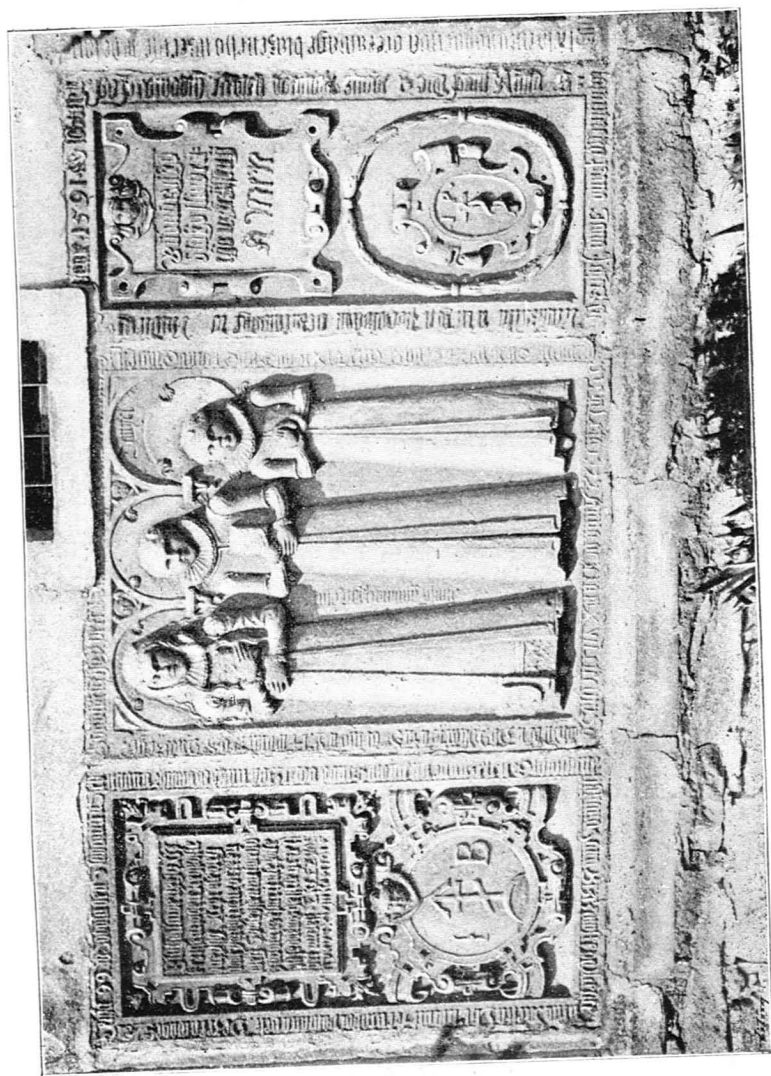
Na přistavěné sakristii ke kostelu zazděna jest většina tabulí velmi zachovaných. Jsou to tabule kdysi prvních rodin měšťanských v Chrudimi. Na první z těchto tabulí (v levo na západní straně sakristie) čteme: „Leta Páně 1589. na den sva° Štátnýho slovníka paní Lidmila, manželka slovníka pana Křištofa Soukeníka²⁾ měšťánina a primasa to° času me^a Chru(dimé) život svůj u víře v Syna božího dokončila a tuto jest pochována, očekávajíc v jisté naději veselého vzkříšení a života blahoslav°“ — Pod nápisem ve věnci jest šíp hrotem vzhůru a na něm svrchu písmena K a dole S, což bylo pečetní značkou primasa Soukeníka.

Na vedlejší náhrobní tabuli spatřujeme vypoukle vytesanou skupinu. Znázorňuje Krista v Jetsemanské zahradě klečícího u skály, na níž kalich spatřiti lze a kolem Krista spící apoštoly Petra (s mečem), Jakuba a Jana. Umělecké ceny relief tento nemá. Z nápisu dovidáme se, že jest kámen tento náhrobkem Elišky, dcery erbovního měšťana chrudimského Václava France z Liblic. Čteme: „Leta Páně 1562. v tu neděli před s. Václavem umřela jest urozená panna Eliška, dcera urozeného pana Václava France z Liblic. Tuto odpočívá, očekávaje vzkříšení blahoslaveného.“ Na spodní straně tabule, pod reliefem, vytesán jest erb V. France z Liblic: ve štítě mezi dvěma štrychy kamzík. — Třetí náhrobní tabule na této straně sakristie zazděná vyznačuje se pěknou, ozdobnou kartuší renesanční. Pochována byla pod tabulí tou manželka císařského rychtáře Valentina Březovského. Čteme tu: „Leta (15)92. v outery po s. Tomáši umřela počívá p(aní) Dorota manželka slovníka pana Valentina Březovského toho času J. M. C. rychtáře v městě Chrudimi, maje věku svého 67 let. Kteráž jsouc živa, sobě smrti i časnou předkládaje, k ní se hotovila v té naději a pravé víře, že v den nejposlednější při vzkříšení mrtvých pro zásluhy Syna božího, skrze víru, jí bude dán život věčný.“ — Ve věnci pod kartuší jsou písmeny pečetní W. B.

Čtvrtý náhrobní kámen kryl tělesné ostatky Petra Svěchyně z Paumberka, bratra slovníka právníka Gabriela S. z P. Nápis jest úplně zachovaný a čitelný; dovidáme se tu, že: „Leta Páně 1593., ten pátek před svatým Gabrielem urozený pan Petr Svěchyň z Paumberku měšťánin chrudimský prostředkem smrti časné od Pána Boha všemohoucího z tohoto bídného oudolí jsúc povolán u víře Pána Ježíše Krista pobožně a křesťanský život svůj dokonal, jehožto tělo tuto pochováno jest.“ Pod nápisem vytesán jest erb Svěchyňů.

¹⁾ Znak erbovní rodiny chrudimské Šebestiánů z Častolovic.

²⁾ Svě dceři Dorotě dal tento Křištof Soukeník v kostele sv. Michala zavěsiti krásné, malované epitafium, uložené nyní v museu chrudimském.

Obr. 23. Náhrobní tabule na kostele sv. Michala v Chrudimi.
(Dle fotografie prof. Jaroslava Antoše.)

Na zdi sakristie k polední straně obrácené zasazena jest tabule, v jejímž středu nad sebou jsou dvě velmi ozdobné kartuše, z nichž zejména spodní jest velmi pěkného díla s hlavou andělíčkovou svrchu. Na tabuli té čteme: „Leta (15)99. v sobotu den s. Fabiána a Šebestiána usnula v Pánu poctivá paní Salomena manželka slovutného pana Jana Březovského, měšťenína města Chrudimě a tuto pochována jest, očekávaje blahoslaveného vzkříšení v den nejposlednější.“

V kartuši hořejší čteme vážné napomenutí: „Neprodlévej dobrým býti a; neočekávej s polepšením tvého života až k smrti, ale polepš se, dokud ještě hřešiti můžeš. Ekleziastikus XVIII. kapitole.“ V spodní, nádherné kartuši jsou uprostřed kruhového štítu písmeny I B a mezi nimi znamení na způsob šípu s dvěma příčnými čarami na kolmé, svrchní vodorovnou a spodní šikmou. Pod čarou kolmou jest obloukem vzhůru obrácený srpek měsícový.

Pod oknem sakristie zasazena jest široká tabule, na níž vytesány jsou tři figury lidské nestejně výšky v dlouhých rubáších, s krejzlíky kolem krků. —

První jest prostovlasá s vínkem na hlavě. Ruce složený má nad sebou; v pravé ruce drží knížku modlicí. Na dolejším lemu sukně znázornil kameník širokou vyšitou pásku křížovým rýhováním a malými rážicemi.¹⁾ Nad hlavami těchto tří figur jsou polokruhové oblouky, v nichž vytesány jsou ploché okrouhlé podušky s chvosty ve výkrojích. V mezerách mezi středním a postranními oblouky jsou hlavy andělíčků. — Část nápisu byla zkomolena zeďníky, kteří tabuli pod okno zazdívali a to právě v tom místě, kde bylo jméno rodové napsáno. Ostatní nápis jest: „Slovutného p. Petra Daniel syn starší XI let leta 1597. na den s. Medarda. Item leta 1599.

¹⁾ Vyobrazena v knize Dra. Wintera o krocích v Čechách. Ornamentem na oděvu vytesaným chtěl zajistě kameník znázorniti vyšívání na rouchu a jeho nádheru. — Na některých tabulích náhrobních bývá kroj věrně zobrazen, a tu zdálo se mně důležitým pro studium českého ornamentu vyšivkového seznání, jaký jest ornament znázorňující vyšívání na nádherném kroji ženském ze XVI. a z počátku XVII. století. Z příčiny té jsem bedlivě prohlížel náhrobní tabule v různých kostelích. Na jedné z tabulí zazděných na kathedrálním kostele sv. Ducha v Hradci Králové, z r. 1599., na níž vytesána jest postava panina (v pláštiku s kabelkou ozdobnou po boku a jiná menší figura, dcerušky paniny), shledal jsem velmi pěkný, veliký ornament na spodu sukně. Jest to však renesanční ornament (charakteru vláské renesance). V popisu kath. kostela s. Ducha v publikaci musea královéhradeckého o tom ornamentu není zmínky. — Na mramorové náhrobní tabuli Salomeny, dcery Jiříka z Gerstorfu ve Svinčanech (u Choltic) z r. 1602., spatřiti lze ornament na široké pásce v nadloktí reliefu, též renesanční. Že vytesal kameník ornament věrně dle skutečnosti, sotva as lze tvrditi. Výšivek českého původu z konce XVI. a z počátku XVII. stol., mimo kostelní, pramálo se v Čechách dochovalo. Výšivky skutečně českého původu z druhé poloviny a z konce XVII. století však mají zcela jiný ráz. Jakousi podobu aspoň některých podrobností obou druhů ornamentů renesančních a starších, výšivkových, zejména na rouchách kostelních, lze spatřiti. Seznati však, jaké motivy vybírány byly z renesančních ornamentů a jak samostatně dle vkusu prostonárodního dále byly stylisovány a přetvářeny, nelze bez pilného studia výšivek českých na základě bedlivého srovnávání. (Viz dílo pisatele těchto řádek: „Památky starobylého vyšívání českého na rouchách kostelních.“ S 19 tabulkami světlostkovými.)

Anna dcera v XV letech, v sobotu den obě(tování) Panny Marie a Ja(n) sy(n) druhý v le(tech) 14 v outerý den sv. Ondřeje.“ Nad nejmenší figurou vytesáno jest jméno „Danyel“. Mezi většími figurami jest prohloubený nápis: „A tuto pochování jsou.“ (Obr. 23.)

Třetí tabule na této straně nevyniká umělou prací; nápadný však jest na dolejší straně její štít ve věnci, na němž jest kříž a kolem něho otočený had. Nad křížem jsou písmeny I P. Kříž jest téže podoby jako ve starých biblích, na obraze představujícím měďného hada Mojžíšova na poušti. Nápis na této tabuli jest: „Léta Páně 1591. v sobotu po provodní neděli dokonala život svůj paní Anna slovného pana Jana Píseckého manželka a tu jest pochována, očekáváje v naději budoucího blahoslaveného vzkříšení amen.“

Na tabuli následující jest nápis: „Leta 1595. v pátek po s. Vítu umřel v Pánu slovný měšťtín chrudimský Valentin Březovský v létech věku svého 75, jehožto tělo tuto odpočívá očekáváje blaženého vzkříše(ní) v de(n) sou(dný).“

V kartuši jest nápis z knihy Jobovy, 19. kapitoly. Ve věnci na malém štítě jest značka: šíp a při něm písmeny W B, na spodu šíp W.

Na východní straně sakristie jest tabule Ludvíka z Chlumu s erbem pávi blavy ve štítě i v klenotě nad přílbou. Nápis jest stručný: „Leta od narození Syna božího Mdlxvi. (1566.) umřel urozený pan Václav Ludvík z Chlumu v outerý po Hromnicích o III. hodině na noc. Tuto jest pochován. Pán Bůh rač býti milostiv jeho duši.“ Vedle tabule této jest náhrobní kámen s latinským nápisem, z něhož se dovídáme, že kryl hrob učeného muže Krakovia Pražského, měšťana chrudimského, který za celou dobu dlouhého života svého žádnému blahu se asi netěšil. Čteme tu: „Anno ultimi temporis MDXXCII, XI aprilis pius, honestus et doctus vir D. Joanes Cracovius Pragensis, civis chrudimen(sis) post graves dolores et longas vitae molestias inter pia suspiria ex hoc fluctuoso et infido mari in portum aeternae salutis appulit.“ Pod nápisem jest značka podoby čísla 4, jehož příčná čára zakončena jest jako hrot šípu. Pod přícnou čarou jest hvězdička a pod kolmou obrácený srpek. O učeném muži tomto bylo by snad lze v nepřístupném archivu chrudimském nějakých zpráv vypátrat.

Následující tabule byla zedníky na spodní části osekána, bezpochyby proto, aby se do vyměřeného místa vešla. Nápis poučuje čtoucího, že: „Léta 1559. v pátek, den s. Hedviky, Tobiaš, — a Gabriel v pátek po s. Václavu, synové slov. pana Jana Kozáka měšťtín(na) chrudimského z tohoto sv(ěta) vykročili a tuto odpočívají, očekávajíc veselého vzkříšení z mrtvých. V ozdobné kartuši jest oblíbený nápis z XIX. kap. knihy Jobovy, avšak latinský: „Scio enim quod Redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum et rursus circumdabor pele mea et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et non alius. Reposita est hec spes in sinu meo. Hiob. 19 Cap.“

Sousední tabule pochází z hrobu Jana Březovského. Čteme tu: „Leta 99. v pondělí XXV. dne měsíce října v víře S(yna) božího maje věku svého 46 (let) život svůj dokonal slovný pan Jan Bře-

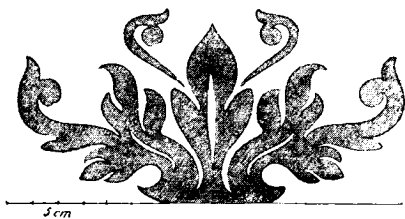

Obr. 24. Ornament na dolejší části sukně reliéfu paní na náhrobní tabuli zazděné ve zdi katedrály sv. Ducha v Hradci Králové. (Kreslil A. Šolta.)

žena jest na podušce. U nohou (bosých) dívčích jsou dva štítky s písmenami L P, G X. Nápis zřetelný čteme takto: „Leta božího 1562. ve čtvrtek den s. Filipa Jakuba umřela jest panna Mandaléna dcera Marty Šíchovy a tuto jest pochována, očekáváje vzkříšení blahoslavené.“ Kámen vedle zazděný jest významný a památný obrazem i nápisem. Na úzké desce, zdobené okolkem, složeným z trojlaločných lupenů, jest nápis renes. písmem latinským vytesán tohoto znění: „Leta Panie 1562. we czwtrotek przed S. Hawle w mor umrzetel g mlade Cyprian sy warhanika chrud Jana. Tuto odpocziwa oceka-wage blahoslaweného wzkrzisseni. Tež od wanoc az do s. Martina pochowano get lidu wsseho w teto obci chrudiske suma XVIII C a X.“ (T. j. 1810.) Pod nápisem tím jest vyobrazen anděl s rozpjatými křídly, oděný dlouhou sukní a svrchním rouchem na způsob dalmatiky. V levici drží kříž, který vztahuje proti obludnému zvířeti za ním stojícímu a tlamu naň otvírajícímu; v pravici drží nad hlavou napřažený meč. Nad hlavou andělovou jest malý štítek a v něm hrozen s listem. Obraz tento má zajisté význam symbolický. Číslo 1810 zřejmě svědčí o veliké úmrtnosti v čas

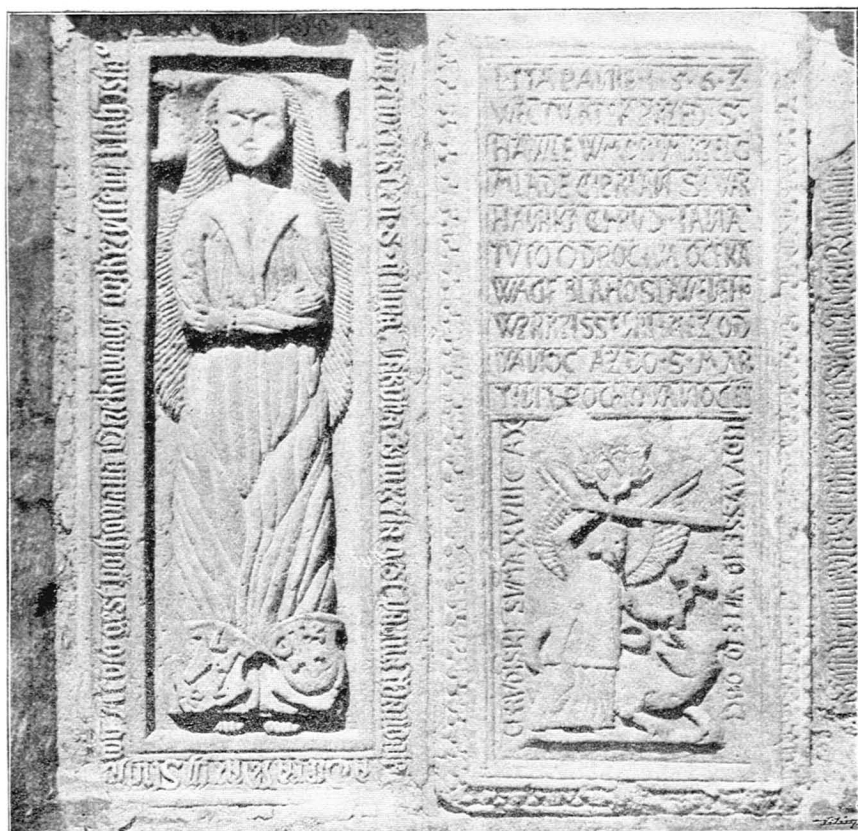
zovský měšťtín hrudimský a tuto jsa pochován očekává blaženého vzkříšení v den poslední.“ V kartuši jest napsáno: „Spravedlivých lidí duše v rukách božích jsou a nedotkne se jich mauka¹⁾ smrti. Před nerozumnými bývají uznáni jakoby umřeli a domnívají jich hynutí ale oni jsou v pokoji. (Kniha) Moudrosti III. K.“ Pod ozdobnou kartuší táž značka jako na náhrobní tabuli Salomeny Březovské. (Obr. 24., 25.)

Na presbyteriu chrámovém zazděny jsou některé zlomky tabulí s nápisy až na některá slova nečitelnými; dále pak zasazena jest do zdi úzká tabule s vypuklou figurou rubášem oděné prostovlasé dívky, velmi neuměle vytesanou. Hlava, s níž vlasy hrubě vytesané splývají, polo-

Obr. 25. Ornament výšivkový z rukávu reliéfu náhrobní tabule Salomeny z Gerštorfu ve Svinčanech (u Choltic).

¹⁾ T. j. nedotkne se jich muka a smrti; na tabuli zřetelně čísti lze „mauka“.

Obr. 26. Náhrobní tabule na kostele u sv. Míchala.
(Dle fotografie prof. J. Antoš.)

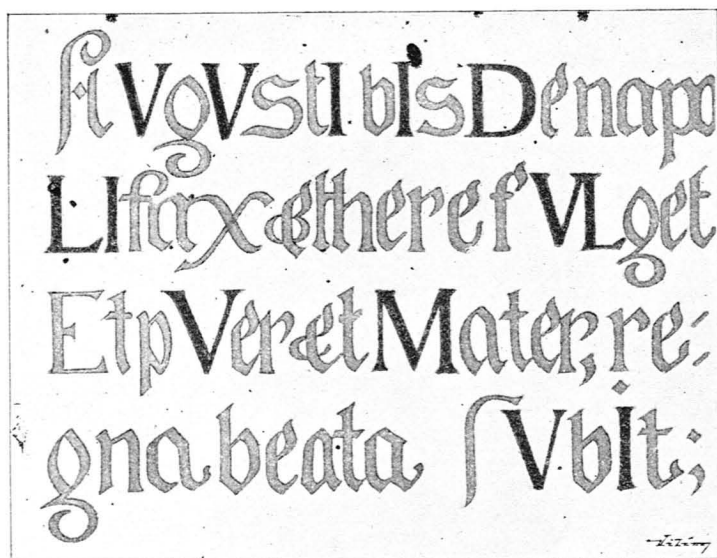
morové rány roku 1562. Chrudim stihnuvší. (Obr. 26.) — Třetí kámen na této straně presbyteria zazděný jest červený, mramorový, na dolejší straně a svrchu však porouchaný; levý hořejší roh jeho jest uražen. Nápis jest nesnadno čitelný pro četné a neobvyčejné sdružování písmen. Čteme tu nejprve svrchu latinské slovo nesrozumitelné a vedle něho počátek nápisu: „Żiwot swuj w P. Bohu po porodu z synaczkiem dokon^a Poctiwa Matrona P. Kateryna Manzelka Slowutne^o P. Danyele Sstatnyho Toho czasu Prymatora Mª Chrudimě. Gegiżto tělo tu^o položene blahoslaweného wzkrzissení oczekawá. Modlete se za dussi gegi Panu B^o(hu).“ V kartuši po závěrečných slovech českého nápisu jest latinský nápis, jehož facsimile tuto podávám. Souvisí zajisté se slovem latinským svrchu tabule. (Obr. 27.)

Nápis ten přečísti se mně až na slova: „Et puer et mater regna beata subit“ nezdařilo.¹⁾

Chronogram v nápisu značí rok 1629.

Pod kartuší vytesán jest monogram IHS se srdcem, do něhož jsou tři břebý vraženy a kolem monogramu záře z paprsků střídavě rovných a plamenných.

Pod prostředním oknem presbyteria jest tabule s reliefem jako na tabuli Mandalény Šichovy. Nápis: „Leta P. 1562. v sobotu po s. Míchale umřela jest panna Regina dcera slovutného pana Jiříka Bílka a tuto pochováno tělo“ její očekáváve „vzkříšení blahoslaveného.“

Obr. 27. Nápis v kartuši náhrobní tabule Kateřiny Štátné na kostele sv. Míchala.

Poblíže zazděn jest mezi úlomky rozličných tabulí malý kámen náhrobní s dětskou postavou, oděnou kaftánkem s visutými rukávy. Nápis na tabulce této jest: „Leta Páně 1593. den S. Kateřiny umřel syn pana Danyele Žitavského.“

Na severní straně kostela sv. Míchala jsou zazděny úlomky a řada tabulí takorůžka úplně otřených až na nepatrné zbytky písmen; vypouklé figury jsou sice posud znatelné, avšak každá podrobnost jest

¹⁾ Studenti VIII. třídy gymasia v Chrudimi, Eduard Šmejkal, Václav Pouč a Emanuel Henčl záhadný ten nápis zcela dobře přečtli — po nemalém namáhání — takto: „Augusti bis dena poli fax aethere fulget et puer et mater regna beata subit.“ Počátek nápisu na uraženém rohu levém tedy byl: „Leta Páně 1629. dne dvacátého (bis dena) augusti“ atd. Nečitelné ono slovo svrchu jest tedy: „augus(ti)“.

z nich setřena. Z fragmentů jest významně poprsí mladé dívky s vlnitými vlasy a vínkem ozdobným na hlavě. Krojová úprava jest zajímavá.¹⁾ V pásce nad hlavou tohoto reliefu čísti lze: „Anna Maria“.

V řadě otřených tabulí pozoruhodná jest jedna, na níž — jak již výše podotknuto — jsou dva pěkně modelované dětské štítonoši. Na jiné tabuli spatřiti lze v znakovém štítě ptáčka. Nápis jest setřen až na slova: „... v Chrudimi dobieh s se let wieku...“ „Tielo jest položené v pokoji odpocíwá oczekáwage radostně těl od mrtwých...“ Na jedné z tabulí v této řadě vytesány jsou dvě postavy dívek prostovlasých, mezi nimi hlava andělčková, která má v ústech dvě trubky ústící k uším figur, čímž označeno troubení andělské v den posledního soudu.

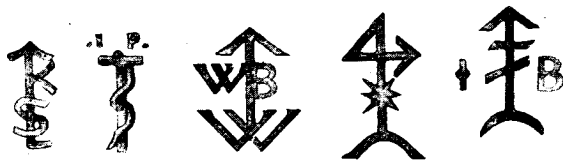
Na poslední tabuli lze přečísti: „Leta páně MV^{cl}II (1562.) v outerý po s. Matěji apoštolu Páně v víře křesťanské život...“ Vše ostatní jest úplně setřeno. Dole jest erb úplně setřený, toliko obrysy štítu, přílby a velikého nad ní křídla jsou zřetelné.

Jiných náhrobních tabulí ze století XVI. na kostelích sv. Kříže a sv. Míchala není.

Rybička však v Časopise Č. Musea z r. 1848. v článku O starozitnostech chrudimských, tedy mnohem dříve, nežli oba tyto kostely

fiuqũk

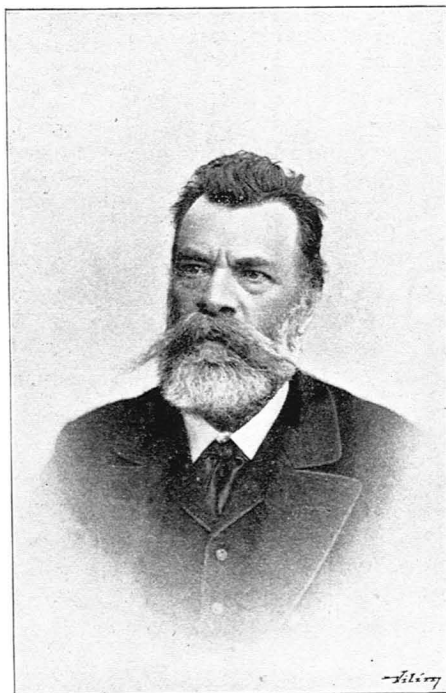
Obr. 28. Slovo „Augusti“ (zkrácené) svrchu tabule náhr. Kat. Štastné z r. 1629. na kostele sv. Míchala.

Obr. 29. Značky domovní a pečetní na náhrobních tabulích u sv. Míchala.

byly opraveny, podotýká, že mimo náhrobky Kateřiny Rosovy, Elišky Francovy z Liblic a Cypriana syna varhaníkova, o nichž se zmiňuje, jsou na obou hřbitovech náhrobní kameny: Haugwiců z Biskupic, Sendražských ze Sendražic, Boňatovských z Bitysk, Neňkovských z Neňkovic a j. — náhrobky těchto rodů však dnes tu již nejsou.

¹⁾ Vyobrazena v několikráte již zde uvedené knize Dra. Z. Wintera.

† Prof. Martin Kolář.

O vědeckém působení M. Koláře,

n. 1836. † 1898., 15. května.

Aug. Sedláček.

Dne 17. května uložili jsme k věčnému spánku muže, který byl v sídle svém oblíbenou osobností, u svých žáků ve vědecké paměti a u starší generace osobou tak populární, že o druhém ani nevíme. Kdykoliv jsme se staří známí a spolupracovníci sešli, vždy padla otázka: „A co dělá Martin?“ Pod tím jménem populárním byl v celých Čechách.

Kolář patřil k těm lidem, kteří poznávše kruté stránky tohoto života obrnění bývají proti protivnostem tohoto světa. Ovšem citlivý mysl jeho způsobovala nezřídka, že ho mnohé věci až příliš dojmaly.

a s bolem vzpomínal si na všelijaká sklamání, kterých došel. Propracovav se ve světě svým vlastním přičiněním a poznáv nehezké stránky mnohých, záhy navyl opatrnosti, která ho neopustila. Co mu bylo svěřeno i bez roušky tajemství, bývalo u něho jako sedmi zámky zavřeno. Sám se také každému nesvěřoval a z té příčiny nikdy se nedožil nepřijemností.

Původem byl z Klatovska, kde se jméno Kolář již v 16. věku vyskytuje. Ke Klatovsku a sousednímu Plzeňsku čili ke starodávnému kraji plzeňskému poutaly se jeho upomínky, odtud pamatoval první hořkosti a sladkosti svého živobytí. K této své nejužší vlasti přilnul s takovou láskou, že dobu prázdnin v ní nejraději strávil. Také práce jeho z velké části nesly se k Plzeňsku. Ačkoliv mysl jeho vše, co bylo umělecké a starožitné zajímalo, přece nade vše mu bylo milé, co kde našel o Plzeňsku. Již jako studující chodíval po blízkém a dalekém okolí Švihova, zaznamenával si, co jej zajímalo, avšak poněvadž se mu k velkým pracím podpory nedostávalo, zůstaly všechny tyto práce jen jako propravní.

Po ukončení studií gymnasiálních nastávala chvíle, kdy se měl rozhodnouti pro své budoucí povolání. Otec ho podporovati nemohl, a proto rozhodl se pro to, což chudí synkové tehdejší volívali. Pražský duchovní seminář rád přijal žáka, který výborně vystudoval a tak Kolář se připravoval ke stavu duchovnímu. Jsa ve všem svědomitý, pečlivý a až příliš bázlivý, aby se nedopustil nebdalosti, vše vykonával tak, jak bylo kázáno domácím řádem. Jen v prázdných chvílích, když všechny předepsané práce vykonával, bavíval se čtením a sbíráním. Jednou jej přistihl ředitel semináře, že si čte v Sommerově topografii, tedy v knize takové, kterou volíváme, chceme-li usnouti. Tuto nevinnou radost zapovídal mu, a dobromyslného muže tato věc tak popudila, že hned ohlásil, že vystoupí. Marné bylo přemlouvání, Kolář, jenž obvykle povoloval, tentokráte nepovolil.

Nyní mu nastala práce. Teď měl příležitost, nikoliv píti, nýbrž lokati ze zdrojů své zamilované vědy, ale byla tu starost o vyživení a budoucnost. Tedy práce napřed a potom zase práce a zotavením byla práce v univers. knihovně neb v úřadu desk zemských. Tři léta uplynula jako voda. Po nějakém čase věnoval se povolání učitelskému, kteréž svědomitě plnil až do své výslužby. Nyní nastala doba, kde mohl prohlížeti zamilované Plzeňsko. Pojav úmysl probrati důkladně rodiny téhož kraje, prohlížel archivy, chodil od kostela ke kostelu, popisoval náhrobky a bedlivě si všeho všímal, co se táhlo k minulosti. Hlavní program jeho života ještě tehda nebyl propracován, avšak důkladná práce tehdejších dob byla k němu základním kamenem.

Roku 1862. otevřelo se mu nové působení, když přišel do Tábora. V radnici a na půdách bylo písemností prachem pokrytých mnoho, jichž si posud nikdo nevšímal; co v minulých dobách nebylo zničeno, to vše tu čekalo svého propracování. Kolář objevil mnoho rukopisů z 15. století v radnici uložených, jež odevzdány do pražského musea, městské knihy a drahně starých písemností. Tehdejší městská správa byla v té příčině velmi ochotna a dovolila to vše

uložiti v reálném gymnasium, tehda ještě městském. Kolář pojal úmysl sepsati dějiny města Tábora, uveřejňoval články z nich v programech, ale protože všechno vždy měl k ruce, opomenul udělati to, co dělají obyčejné badatelé, totiž veškeru látku rozepsati. Spoléhal se ovšem na svou neobyčejnou paměť, která ho do smrti nepustila. Před tím vycházel v Písku Poutník od Otavy (pozdější Otavan), který jeden čas pěl Janotovou a přispíváním tamějších profesorů stal se nejdokonalejším místním časopisem. Kolář jsa vždy ve styčích s Pískem svou ruku k této ušlechtilé stavbě Poutníka přikládal. Více však péče věnoval časopisu Táboru, který jeho a spolupracovníků přispěním brzy Otavana překonal, zvláště když píseckých spolupracovníkův ubývalo. Oba ty časopisy podrží trvalou cenu jako snůšky vědecké, a jen jest litovati, že se málo exemplářů zachovalo: (Články Kolářovy mají značku —o—.)

Tu Kolář pilně bádá a pracoval. Články o minulosti táborské dával do Tábora neb programů, články o ostatních památkostech aneb svých nálezích v Plzeňsku a jižních Čechách posílal buď do Památek archaeologických aneb do Otavana. Za nedlouho stal se po celých Čechách známým jako jeden z předních badatelů. Bohužel on v tom kroužku pilných pracovníkův jeden z prvních zemřel.

Mezi pracemi svými pilně si všímal erbů; poznal nepokryté, že klíčem k poznání rodu je jeho erb. Z počátku ovšem si všímal jen erbu rodů plzeňských, roztrřidoval je a o dvou Dobrohostech a Drslavcích napsal tak důkladné články (do Památek), že podrží trvalou cenu. Šťastná byla myšlénka, práci tu rozšířiti na Čechy. Kolář tedy jezdil a sbíral, ale záhy poznal, že jeho práce přeskakuje do Moravy. Tedy i Moravu pojal do svého bádání a došel k uzavírce správné, že Čechy nejsou bez Moravy a Morava není bez Čech. V tom záležití hlavní zásluha Kolářova. Ačkoliv již Palacký první základní kámen k rodopisu položil, přece práce jeho týkaly se jen nejstarší doby, avšak Kolář položil hlavní základy k rodopisu, on ukázal, že stejný erb náleží jedinému rodu a rozličné erby svědčí o rozličné krvi. Články svými ukázal, že k dějinám rodu nepatří jen několik miscel, nýbrž důkladné propracování. Protože při svých bádáních našel tolik samorostlého českého, že tu nestačily jen německé knihy, došel poznání, že naše heraldika a sfragistika je sice cizí kvítko, ale že v našich zemích dostala tak pěkné omladinky, že v mnohém byla nad cizozemské květiny. Naučil se vážiti si té jednoduchosti forem, abychom tak řekli, vážného slohu, kterým se vyznamenává česká heraldika před cizozemskou, zvláště před mnohými šaškovitými tvary. Kolář v té příčině i nemálo působil na mne, totiž tak, že mému bádání dal směr zevrubnosti, bohužel jsem já ho nikdy nedovedl přemluvit, aby své zápisky tak uspořádal, aby nejen jemu, nýbrž i po jeho smrti každému badateli byly přístupným materialem. Začal sice v té příčině, avšak nedokonal. Mezi tím z hlubin jeho myšlének pomalu se vynořoval program k sepsání České heraldiky. Za tou příčinou jsme společně pracovali u Pražské kapituly, v Třeboni, v Nových hradech a j. V rozmluvách, jichž se účastnili prof. Slavík a Hejnic, ustanovili jsme se na tomto programu. Napřed aby byla

všeobecná část, ve které by se ukázaly nejen všechny všeobecné věty a základy, nýbrž hlavně to, co jest samostatné. Čím dále, tím více Kolář rozšiřoval tento program, tak že tu pomalu z živobyti rytířského jen bydlo, jídlo a pití scházely. Druhá část heraldiky měla býti zvláštní; jí se měly položiti pevné základy ke starému místopisu a dějinám rodin. Látku potřebnou k tomu Kolář sebral, a ač byla příliš hojná, přece jen znova sbíral až do několika dní před svou smrtí maje stálou obavu, že snad něco vynechal, co mu bylo přístupným. První oddělení této části mělo obsahovati velké rody v Čechách a na Moravě; různosti jich erbu a pečetí a rozličná příjmení měla býti rozlišována a zevrubně popisována. V druhém oddělení měly následovati erby rodin vladických po jednotlivých krajích. Jakési rozvržení k tomu Kolář udělal, ale s oblibou nejprve pracoval o první části.

S tím uplynul padesátý rok jeho věku a s ním přišla také chvíle, kde tělo Kolářovo, ač železné, po namáhání, jemuž se až přílišnou horlivostí ve škole oddával, žádalo také odpočinku. Ukazovaly se tuším také první známky jeho choroby, totiž ubývání sil tělesných neboli slabost, kterou jsme mylně vykládali na nerozhodnost. Vyučovací správa s liberální ochotou udělila mu rok dovolené, aby mohl práci svou ukončiti. Do té doby padá vypracování první části na čisto, že však ještě dokončení svého nedošla, těšil se Kolář jen ještě na výslužbu, která mu měla opatřiti dosti času a chvíle k dokončení jeho hlavního díla. Chvilie vytoužená konečně přišla a Kolář posilniv se odpočinkem oddal se s novou chutí svým pracím. Čas si rozdělil tak, že půl dne bavil se s heraldikou a půl dne dějinami Táboru. Užívaje čerstvého vzduchu s dostatek dokončil všeobecnou část. Kromě toho psal většinu rodopisných článků do Ottova Slovníku Naučného. Tak se přiblížil osudný mu podzim r. 1897. Chrádl, sám nevěda příčinu toho, ale přece se oddával zamilované své práci, pokud mu toho vlastní síla dopouštěla. Tak se vlekl a vlekl, až ho Pánbůh všech útrab osvobodil. Usnul v pravém smyslu toho slova.

Kolář jest zjev tragický. Nadán jsa schopnostmi, vyzdoben jsa pamětí, kterou mu mnozí záviděli, ovládal dokonale slohem a látky tolik sebral, jako málokterý, a přece byl v ustavičném boji s démonem, který se mu věšel na tělo jako olovené závaží a zdržoval ho v jeho činnosti.

Hora Kunětická.¹⁾

Příspěvek k historii českých památek.

Bedřich Skrbek.

Uprostřed rozsáhlé roviny polabské hodinu cesty od Pardubic severovýchodně na pravém břehu Labe vypíná se 81·5 m. nad okolní krajinou (305 m. nad hlad. moř.) malebný homolovitý vrch zdaleka se

¹⁾ K sepsání stati této použito těchto pramenů:

všech stran viditelný — památná Hora Kunětická, korunovaná velkolepými troskami hradními. Krásný a výstavný hrad ten, druhdy s ob-
sáhlým panstvím pardubickým nejskvostnější perla mezi državami
koruny české, leží dnes rozsápán v ssutinách, neboť zhoubu, kterou
nedokonal válečný nepřítel a po tři století hlodající živlové, dovršuje
spekulační prospěchářský duch nynějšího majetníka. Za dnů našich
dláta a nebozezy lamačů skalních zarávají se mu stále hloub a hloub
v útroby, a každý výbuch dynamitové patrony, základy jeho mocně
zachvívajících, rve část svalnatého jeho těla. Proto návštěva Hory Kuně-
tické, na níž v celých východních Čechách není vyhlídky rozkošnější,
naplňuje dnes jen trudem mysl vlastimila.

V celé krajině osamělý vrch ten jest složen z čediče, na východní
jeho straně pak pod věží hradní nedaleko výpadní branky vyniká na
den tvrdou opukou s pěknými zkamenělými lasturami útvar křídový,
jehož vrstvy vnitrozemskou činností vyzdviženy byly. Rovněž zastoupen
útvar křídový na úpatí hory na straně severní tvrdým jemnozrnným
vápencem barvy šedožluté. Ostatní celé širé okolí hory náleží na-
plaveninám

Hora Kunětická byla obydlena již v dobách pradávných. Tomu
nasvědčují i archaeologické nálezy, kamenné nástroje, předměty bron-
zové, četné popelnice a ruční mlýnské kameny na úpatí jejím objevené.
Nynější však hrad kunětický náleží ke hradům mladším, postaveným
teprve v 15. století. Snad stávalo tu za starších dob jen jakési hra-
diště menších rozměrů a teprve v 15. století položen základ k pev-
nému hradu. Název „Kunětice“ pochází od jména Kunata. Zprvu
jmenována tak osada pod horou a po ní též hora obdržela jméno
„Kunětická Hora“.

První historická zmínka o Hoře Kunětické spadá do r. 1420.,
v kterémž roce svolán v bouřích husitských Alešem Vřešťovským
z Rizenburka, Benešem z Mokrovous a Hustiřan a Jiříkem z Chval-
kovic na Horu Kunětickou tábor lidu na den 25. června, k němuž
sešlo se mnoho rolníků a uhlířů z okolí, jimž od rána až do večera
kázal a večeri Páně pod obojí způsobou podával přizvaný kněz Ambrož,
dříve farář v Hradci Králové, vypuzený pro husitství odtamtud. Ten,
aby vyslané sem z Hradce vyzvědače obelstil, nadšenými slovy k vý-
pravě na klášter podlažický vybízel. Leč místo k Podlažicům obrátil
se bojovný lid za temna nočního proti Hradci Králové, vyzvědači
mylně zpravenému a tudíž tu noc náležitě nestřeženému, jehož snadno
se zmocnil a kněze Ambrože zase na faru tamní dosadil.

Meissner A. G.: »Historisch-malerische Darstellungen aus Böhmen«
Praha 1798.

Památky archaeologické IV. str. 87 a 88.

Adámek Karel: »Z Prahy do Vídne«. Praha 1874.

Sedláček Aug.: »Hrady, zámky a tvrze království Českého«. Díl I.
Praha 1882.

Nechvíle Jos. P.: »Sezemice, Dříteč, Kunětice a Hora Kunětická«. Pardu-
bice 1883.

Kopecký Ant. P.: »Kunětická Hora«. Praha 1892.

Zápisník výborových a valných schůzí musejního spolku v Pardubicích.
Různé zprávy z místních i odborných časopisů.

V době té okolí Kunětic i Hora sama patřily klášteru opatovickému. Po vypálení kláštera toho od Pražanův r. 1421. zmocnil se z části zboží klášterního spolu s Horou Kunětickou Diviš Bořek z Miletínka, vůdce obce Orebské, a dovedla dobře oceniti strategickou polohu a důležitost její, vystavěl zde v letech 1420.—1423. hrad stejnojmenného jména. Od Bořkova syna Soběslava přešla Hora Kunětická kolem r. 1464. nejspíše dobrovolným postupem v majetek krále Jiřího z Poděbrad. Po smrti Jiříkově (dne 22. března 1471.) připadla dne 9. března 1472. dědictvím jeho synovi Jindřichovi staršímu, knížeti Minsterberskému. Týž však nemohl Hory Kunětické udržeti, i prodal ji i se zbožím dne 8. ledna r. 1491. bohatému panu Vilémovi z Pernštejna a na Helfenštejně, jenž dal hrad značným nákladem přestavěti v mohutnou a rozsáhlou pevnost.

Ač pan Vilém z Pernštejna byl vzorným a rozumným hospodářem, že druhého mezi současníky bychom marně hledali, přece bezděky chybil, dav sám první podnět k budoucí zkáze krásného toho hradu. Kamene kunětického užito bylo nejprve k vystavění i k pozdějším přestavbám hradu; dále pak používal ho pan Vilém též k rozsáhlým stavbám vodním, jmenovitě ke splavu opatovického, k četným ochranným hrázím u nově zakládaných rybníků a k umělým náhonům na panství svém. Mimo to postoupil Hradeckým dne 30. září r. 1513. směnou za kus gruntu proti konci opatovického splavu a něco nad splavem kus skály u Hory Kunětické od cesty vedoucí z Němčic k Hradišti (nedaleko nynější hospody „u Divíše Bořka z Miletínka“), aby tu mohli kámen lámati a přes most němčický voziti, aniž by clo jaké platiti musili. Tak stal se sám mimoděk původcem neblahého podrývání základův vlastního hradu svého.

Syn jeho Jan, příjímám „Bohatý“, dal na hradě novou, pátou to bránu vystavěti a celý hrad znovu opravit.

Za pánův z Pernštejna přivtělena jest Hora Kunětická k panství pardubickému a měla s tímto společné držitele.

Po smrti Jana z Pernštejna (8. září r. 1548.) připadlo panství pardubické s Horou Kunětickou nejstaršímu synu jeho Jaroslavovi, jenž však upadl do dluhů, i pustil roku 1559. i panství pardubické s Kunětickou Horou svému hlavnímu věřiteli Janu Kapounovi ze Svojkova. Za Jaroslava r. 1556. utrpěl hrad velkou pohromou, neboť v noci na den sv. Tří králův při prudké bouři, která v celých Čechách řádila a nesčetných škod způsobila, prorazil blesk jedno silné klenutí na hradě, v něm množství koudele strávil a také věž hradní spálil. Leč nedlouho zůstal rytíř Kapoun v držení panství pardubického, neboť již roku následujícího (dne 21. března 1560.) koupil je přispěním měst královských král Maximilian, jemuž se panství to velice zalíbilo, a učinil z něho statek komorní. Od té doby, až na krátkou přestávku za císaře Rudolfa II., jemuž po zřeknutí se trůnu vykázano vedle jiných panství do smrti k užívání, panství zůstávalo stále v držení král. komory až do r. 1863.

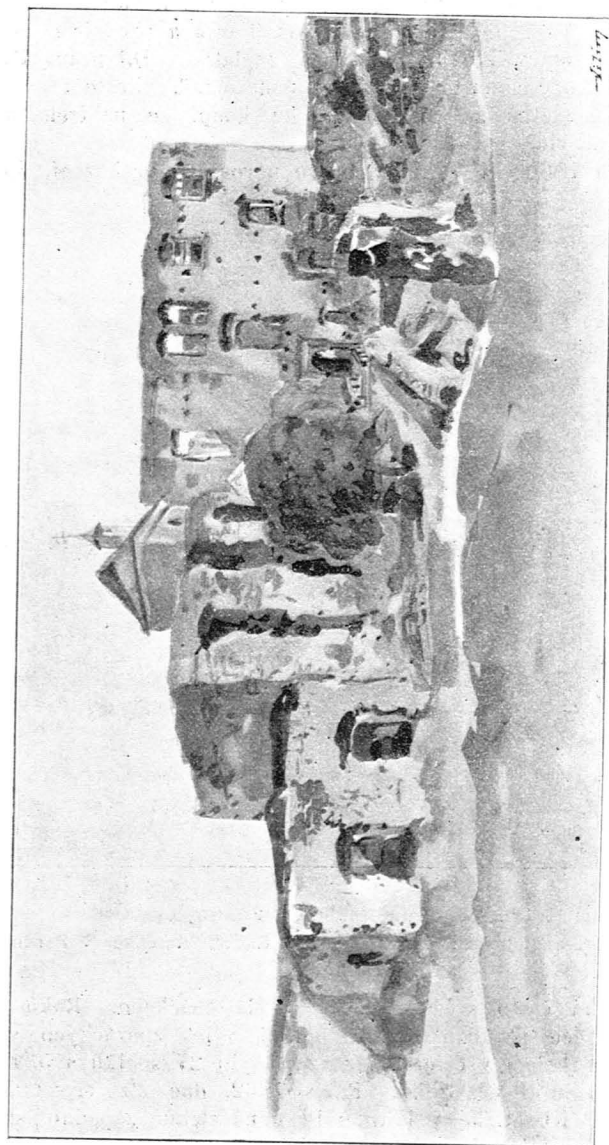
Ježto panstvo na hradě napotom již nesídlilo, počal hrad od té doby pustnouti. Také správa celá přeložena do zámku pardubického a na hradě ponechán jen purkrabí s hloučkem branného lidu. Jak

slabá posádka to byla, patrně z toho, že ve válce třicetileté ani stráž na předních hradbách rozestaveny býti nemohly. To bylo také příčinou jeho zkázy a spustošení, jež událo se následovně:

V létě r. 1645. položil se švédský vojevůdce Torstenson táborem u Jaroměře a kázal všechny osady na pravém břehu Labe, jež mu válečnou kontribuci neodvedly, vypleniti a spáliti. Dne 17. října téhož roku přepadli též Horu Kunětickou, které po delším vzdorování dobyli, a hrad, jehož posádka, čítající 28 mužů, útekem se spasila, ze zlosti nad tím, že nepatrná hrstka ta déle tuhý kladla jim odpor, vydrancovali a vypálili, tak že jen několik místností klenutých před zkázou se uchovalo.

Balbín uvádí, že v dětském věku svém ještě obyvatele na hradě viděl, že však při své opětné návštěvě jeho v r. 1681. shledal ho již pustým. Podrobnou historii Hory čti v Hradech a zámcích I.

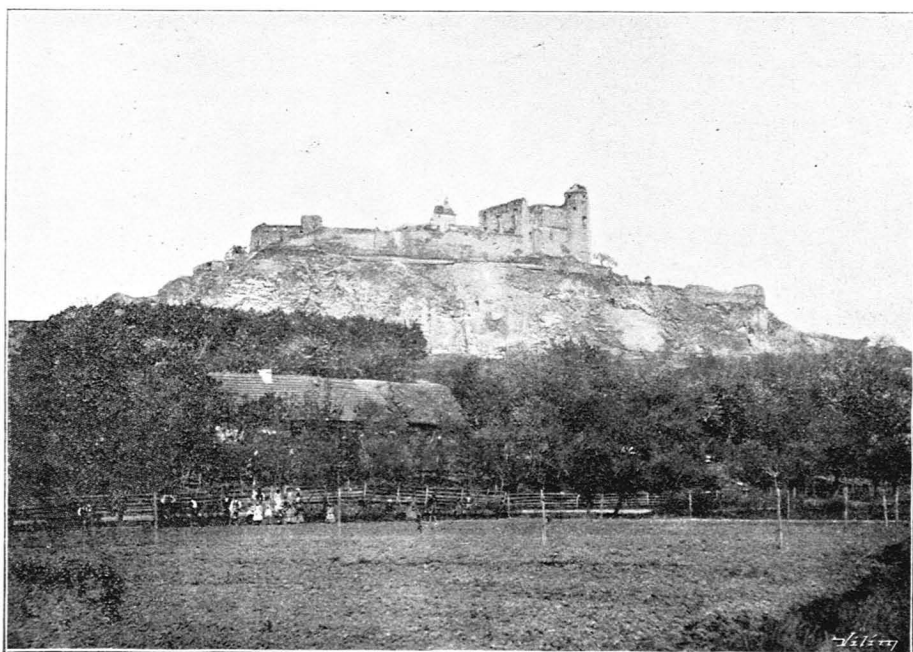
Od toho času spousta hradu rok za rokem pospíchala. Na hradě bydlil pak jen dozorce lomů, k nimž jedině obrácen zřetel, ježto z nich kynul zisk, o trosky však po druhou polovinu století sedmáctého, celé osmnácté i začátek devatenáctého století nikdo se nestaral, jen když potřebován někde k panským stavbám piskovec, přivezeny veřejně neb pažby okenní z hradu kunětického. Kámen za to lámán velmi usilovně ke stavbám domů a silnic i na štěrkování jich pro celé širé okolí v lomech na západní i jižní straně Hory. Teprve na sklonku druhého desíletí nynějšího století zdálo se, že nádešel hradu tomu příznivější osud. Dne 9. května r. 1820. navštívil hrad císař a král František I. s chotí svou Karolinou a dcerou Klementinou a dne 21. července téhož roku následník trůnu Ferdinand ve společnosti svých dvořanů. Když panovník uzel tu hroznou spoustu, nařídil, aby se památný hrad ten opravil a zachoval, co se vůbec zachovati dá. Leč když odešel, vleklo se úřední jednání, jež k žádnému konci nevedlo, až posléze r. 1825. docela zaniklo. Přece však v pozdějších letech zřízeny byly k hradní věži zvoni schody dřevěné a sál pokryt šindelovou střechou. V roce 1858. podniklo samo c. k. místodržitelství kroky ve prospěch záchrany tohoto památného hradu, nařídívši c. k. krajskému úřadu v Chrudimi, aby dal stav hradu vyšetřiti a navrhl, jak by se opravit a před zkázou zachovati dal. Krajský úřad vyslal na Horu Kunětickou zvláštní komisi, dav jí k ruce jako znalce c. k. konservatora kraje chrudimského, kteráž ohledávši hrad, zaslala návrhy své ředitelství c. k. priv. rakouské národní banky do Vídně, jemuž panství pardubické spolu s jinými ještě korunními statky dáno bylo v užívání a k odprodeji, aby umořen byl dluh 155 millionů zlatých konv. m. vzniklý výměnou říšských do roku 1848. v oběhu se nalézajících listů pokladních za bankovky, a to ještě během roku následujícího navržené práce ochranné nákladem svým provésti dalo. Jmenovitě na jižní straně hlavního paláce vystaven byl silný opěrací pilíř, okna na věži byla sklenuta a věž střechou opatřena a hlavní brána do paláce vedoucí, kterou vandalismus o kamenné pažby byl oloupil, cihlovým zdívkem podchycena. Zároveň zakázáno i zastaveno na vždy (?) lámání kamene na Hoře Kunětické blíže hradu samého. Rakouská národní banka

Obr. 31. Hora Kunětická.
Pohled na hlavní palác a kapli z nádvoří, Reprodukce dle akvarely Jos. Manesa.

prodala pak rozsáhlé panství pardubické s Kuněticemi dražbou dne 24. a 25. června roku 1863. ve Vídni konanou priv. rak. úvěrnímu ústavu pro obchod a průmysl rakouský. Od něho převzala je zvláštní utvořivší se akciová společnost spekulací, kteráž k vůli snadnějšímu a výnosnějšímu odprodeji rozdělila je na 9 dílů a prodejem odtržených částí a lesův veliké toto panství zaplatila. Díl zvaný Pardubice s Horou Kunětickou si však sama podržela. Tenkráté také Hora Kunětická samostatně za 80.000 zl. ke koupi se nabízela, avšak kupce na ni nebylo.

V letech 1860.—1870., v době to národního probuzení, bývala

Obr. 32. Hora Kunětická v r. 1876.

Pohled od jihu. — Fotografii zapůjčil p. Jan Kadet, vlasenkář v Pardubicích.

Hora Kunětická často svědkem nadšení vlasteneckého. Roku 1862. dne 27. července pořádán sem velkolepý výlet zpěvácckých spolků s pražským Hlaholem v čele, k němuž přibýlo 27 spolků s 531 zpěváky a na 15.000 účastníků. Roku 1862. dne 29. srpna konán na úpatí Hory Kunětické v kotlině lomu na straně západní památný četně navštívený tábor lidu.

V letech 1874. a 1875. bylo na hradě ubytováno oddělení vojenských zeměměřičův od generálního štábu, provádějíc měření východních Čech s vrcholku věže hradní, kteráž jest důležitým triangulačním bodem v rovině polabské. (Obr. 32.)

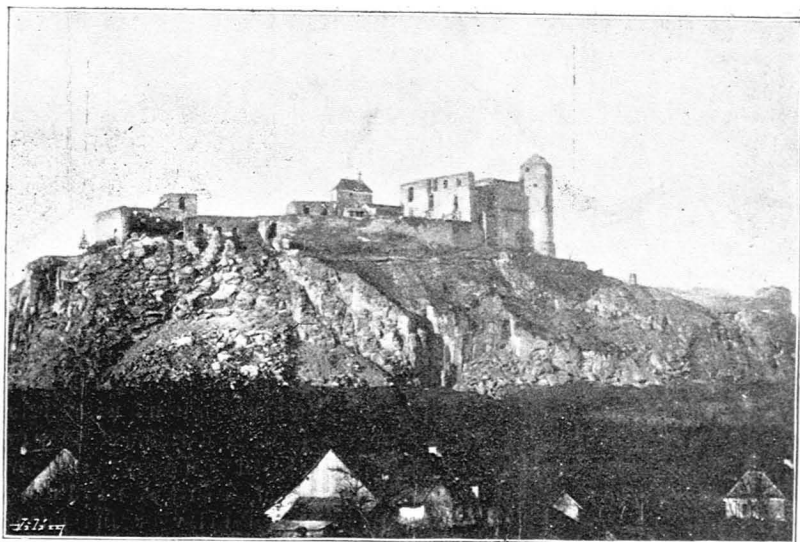
Za správy akciové společnosti sešel hrad Kunětický velice a na opravu jeho nevynakládáno docela nic, tak že když šindelové střechy dané při poslední opravě r. 1859. shnily, vydány zachované ještě klenby hradní dešti docela v šanc. Následkem takového stálého zatékání vody dešťové sesula se r. 1871. druhý den po taneční zábavě překrásná gotická hvězdová klenba v sále panského paláce, v největší a nejkrásnější to místnosti v celém hradě, tak že k vůli bezpečnosti zbylé zbytky její docela sneseny býti musily. Klenba ta byla obdivuhodnou, ježto spočívala na jediném pilíři uprostřed, avšak na zdech sálu nijak podepřena nebyla, nemajíc v nich docela žádných patek. Rovněž sesula se část klenutí nad dřevěnými schody vedoucími k věži, tak že napotom vystoupení na věž pro každého s nebezpečím bylo spojeno. Teprve za nějaký čas po tom šindelové střechy zase byly opraveny. Žalostný tento stav hradu Kunětického přiměl kolem r. 1880. některé upřímné přátele starých památek, že upozornili na něj veřejné úřady, že tyto nařídily c. k. konservatoru kraje chrudimského panu Fr. Schmoranzovi, aby stav hradu toho vyšetřil a návrhy na opravu jeho c. k. ústřední komisi pro zachování uměl. a histor. památek ve Vídni podal, což se stalo a spis ten uveřejněn byl v orgánu jmenované komise „Mittheilungen der Centralcommission zur Erforschung der Baudenkmale“, avšak pro hrad od té doby nic učiněno nebylo.

Nadešla změna držitele hradu. Dne 18. června r. 1881. koupil velkostatek pardubický s Horou Kunětickou vídeňský velkoprámyslník Richard Drasche svobodný pán z Wartinbergu, i skládány v něj velké naděje, že jsa sám věd i umění milovný, velkomyslným ochráncem těchto malebných a památných zřícenin se projeví.

Leč v novém pánu naděje ty se nesplnily. Nejen že neustáno za něho v lámání kamene pod samými zdi hradními, ale přes hranice vytčené c. k. úřady a zákazy i všechny prosby, jak níže uvedeno, pokračováno v lámání pro nepatrný zisk z toho plynoucí tím horečněji. Snad chce nynější držitel-millionář tímto vandalstvím páchaným na tomto slavném hradě podobně jako učinil na zámku pardubickém, jehož památné dvorany za několik zlatých nájemného ševcovské továrně pronajal, ukázati, jak si váží bývalého sídla a majetku českých králů.¹⁾

Terčem bombardování stala se především jihozápadní strana hradu, kde v krátkém čase nejen že prostranné parkány padly za obět, ale udělán i hluboký podkop pod samé zdi hlavního nádvoří a budov hradních, tak že následkem jeho dne 5. září r. 1884. sesula

¹⁾ Ježto dotčená továrna udělala úpadek a místnosti po její vyklizení nacházely se v tak zbledlém stavu, že by žádný slušnější člověk k obývání jich se neodhodlal, byla správa velkostatku nucena onu část zámku dáti opravit. S opravou začato letos z jara, ale při tom vzdor upozornění znešvařena široká okna z doby tudorské, nad nimiž osekány pískovcové římsy v délce 120 cm., kamenné pěkně žlábkované obruby okenní vyňaty a použity za schody. odkrytá krásná sgrafita otlučena, měděné chrlice nahrazeny obyčejnými kotly z bílého plechu, tak že vidělo se nutným archaeologické stavební komisi při musejním spolku pardubickém zřízené prostřednictvím jejích členů, korrespondenta c. k. ústřední komise p. Václava Diviše-Čistického z Šerlinku a jednatele jejího architekta pana B. Dvořáka o tomto vandalismu c. k. centrální komisi uvědomiti.

Obr. 33. Hora Kunětická v r. 1897.

Pohled od jihu. Dle fotografie amateura p. Bedř. Brixie, typografa v Pardubicích.

se valná část skály, strhnouc s sebou ohradní zeď i s budovami k společné jídelně (čeledníku) přiléhajícími. Tím způsobena zhouba neodčinitelná. (Obr. 33. a příloha.)

Dne 28. března 1896. o 1³/₄ hod. odpoledne vypukl na hradě v chlévech hradního dozorce oheň, jenž v krátké době zničil všechny stáje i šindelový kryt obydlí dozorcova a nad šestou branou. Náhradou za zničený kryt pořízen napotom nový, taškový.

Příčiněním Klubu českých turistů označeny na jaře roku 1897. jednotlivé budovy a brány hradní orientačními tabulkami a zřízena tu stanice klubu toho.

Dne 8. září téhož roku svolán na severní stráni Hory Kunětické opět tábor lidu, pojednávající o českých menšinách, kteréžto skvělé manifestace národní účastnilo se na 50 tisíc lidí.

Taká jest historie tohoto památného hradu, jenž letem před našima očima neodvratně zkáže spěje vstříc.

Podav stručné dějiny hradu toho, zmíniti se mi jest ještě o krocích podniknutých na záchranu jeho musejním spolkem v Pardubicích.

Neslýchanou spoustou způsobenou katastrofou na Hoře i hradu dne 5. září r. 1884. byv upozorněn, obrátil musejní spolek zřetel svůj k této téměř jediné vynikající památce historické ve východních Čechách a jal se v r. 1885. pomýšleti, jak by bohoupustému řádění tomu meze položeny byly. Avšak deputace a žádosti v té příčině působící tehda špatně pochodily. I bral se výbor v r. 1886. směrem jiným, cestou více soukromou. Ve schůzi výborové, konané dne 2. června

JAK PEČUJÍ O ZACHOVÁNÍ HORY KUNĚTICKÉ!

Pohled od západu v r. 1894. — Fotografoval Jos. Pírka, dvor. fotograf J. V. vévody Nassavského v Pardubicích.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DIVISION OF THE PHYSICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
530 CHICAGO
CHICAGO, ILL. 60637

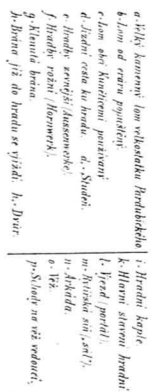
r. 1886., zřízen komitét tříčlenný, jemuž uloženo chopiti se různé věci a starati se o zachování Hory Kunětické s hradem. I zahájena čilá agitace. Především rozeslány přípisy k samosprávným korporacím obecním i okresním do všech měst ve východních Čechách, aby zaslaly musejnímu spolku v Pardubicích vyzvání, aby pečoval o záchranu Hory Kunětické, tak aby byl patrný pro tu věc všeobecný zájem a musejní spolek při svých dalších krocích mohl se oč opírat i jeho kroky měly větší váhy a důrazu. Když přípisy ty došly, zaslal je musejní spolek především sl. c. k. ústřední komisi pro zachování památek uměl. a histor. ve Vídni s žádostí, by na místech příslušných ujala se Kunětické Hory a podala dobrozdání o důležitosti této památky. Velešl. c. k. místodržitelství království Českého po vyzvání sl. c. k. ústř. komise učinilo dotaz k sl. c. k. okres. hejtmánství v Pardubicích, kterak se zachovati k oné památce a kterak by možno bylo lom erární změnit. Ku podané zprávě c. k. okres. hejtmánství, sepsané tehdejší c. k. okres. komisařem a členem onoho tříčlenného komitétu pro zachování Hory Kunětické p. Filipem Šedivým, došlo vyřízení vešl. c. k. místodržitelství, kterým se lom státní koncem r. 1887. na Kunětické Hoře zrušil.

Z lomu panského bar. Drascheho odebírán kámen kromě vlastní dílem soukromníky, dílem obecními a okresními zastupitelstvy. Aby i s této strany Hora Kunětická ušetřena byla, podal výbor spolku musejního na počátku prosince 1886. především žádost k sl. okres. zastupitelství v Pardubicích, největšímu téměř odběrateli kamene kunětického. Dále uveřejnil dne 12. ledna 1887. zprávu v místním časopise „Pernštýn“ o jakosti a ceně kamene a štěrků z lomů okolních, aby si dosavadní odběratelé čediče kunětického šterků i kámen odjinud opatřovati mohli. Zvěděv pak o regulaci Labe, Chrudimky a Loučné, vyslal výbor dne 15. února 1887. tříčlennou deputaci k nejvyššímu maršálkovi zemskému Jeho Exc. Jiřímu knížeti Lobkovicovi jakožto předsedovi zem. výboru, jež podala mu pamětní spis, aby při zadávání prací regulačních měl na zřeteli snahy musejního spolku Kunětickou Horu zachovati a kámen kunětický ze stavebního materiálu vyloučil. Podobný přípís zaslán i vodnímu družstvu dašickému. Deputaci, kteráž byla u Jeho Exc. nejvyš. zem. maršálka Jiřího knížete Lobkovice, vrchního inženýra p. Schwarze i referenta p. Dra. Jeřábka, slíbena na všech místech podpora v příčině zachování Hory Kunětické s hradem.

Ve schůzi výborové dne 3. března 1887. zvolena jiná tříčlenná deputace, aby v době velikonoční odebrala se k uroz. p. Janu baronu Dobřenskému a po případě k uroz. p. baronu z Widdersperka a přiměla je, by, jsouce v důvěrném přátelství s baronem Draschem, působili naň, by ho pro záchranu Kunětické Hory s hradem získali. Deputaci té uloženo též odebrati se později k baronu Draschemu. Usneseno dále promluvit s dozorcem hradním na Hoře Kunětické o nutných opravách a soukromou cestou za přispění musejního spolku tyto provést. Požádán též akad. spolek „Arnošt“, aby svými členy, posluchači inženýrství a stavitelství, vyhotovil situační plán Kunětické

Situácií plán hradu Kunetického

Z roku 1850.

*Me originálu vyhotovil Alois Švihák
a dával městskému muzeu v Pardubicích.*

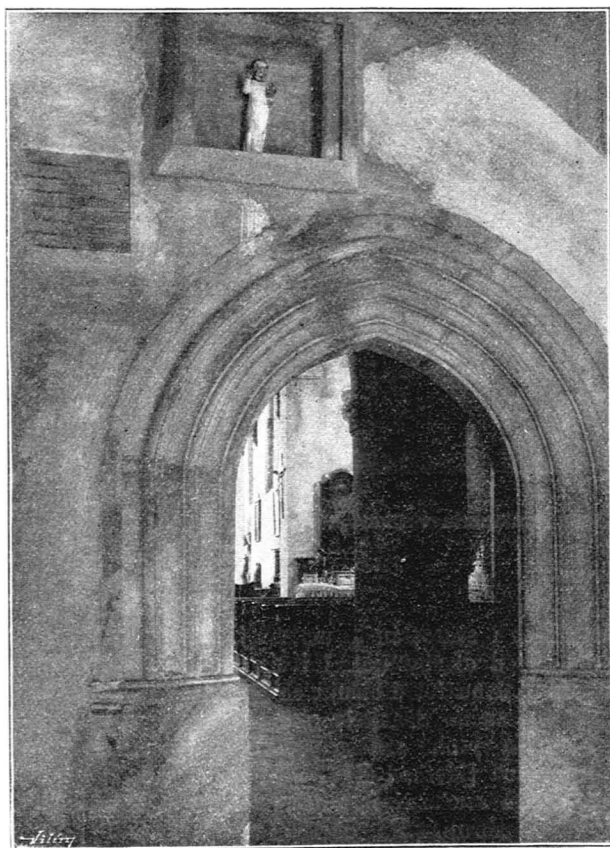
Hory s hradem. Ježto však se strany jeho žádná ochota se k tomu nejevila, vypůjčen u správy velkostatku pardubického starý situační plán kunětického hradu z r. 1850., jehož věrnou kopii bratr pisatele těchto řádků Alois Skrbek, absol. posluchač inženýrství, zhotovil a musejním sbírkám věnoval. (Obr. 34.) (Pokračování.)

Charvátec v okrese libochovském.

Fr. Štědrý, farář v Slavětíně.

(Pokračování.)

Obloukem vítězným v úhel ostrý sklenutým vchází se do kůru kněžského. (Obr. 37.) Skládá se ze tří čtverců křížové klenby, z nichž

Obr. 35. Průčelní portál kostela v Charvátci

třetí končí pěti stranami osmiúhelníka. Zvenčí má sedm opěracích pilířů. Svorník první má beránka Božího, druhý monogram Kristův I·H·S· (Jesus hominum salvator) a třetí monogram Panny Marie. Gotika má ráz doby Jana Lucemburského, jest nepochybným dílem klášterníků roudnických. Vížka sanktusová nad presbytářem má zvonek, jehož nápis jest:

„Kniez ieremiass brodsky diekan krage rzipskeho a trzeben-
skeho fararz w charwaczich. Briky zwonarz z Cynperku w Praze
nakladem osadniku kostela Charwatskeho tento zwon udielal l. 1580.“

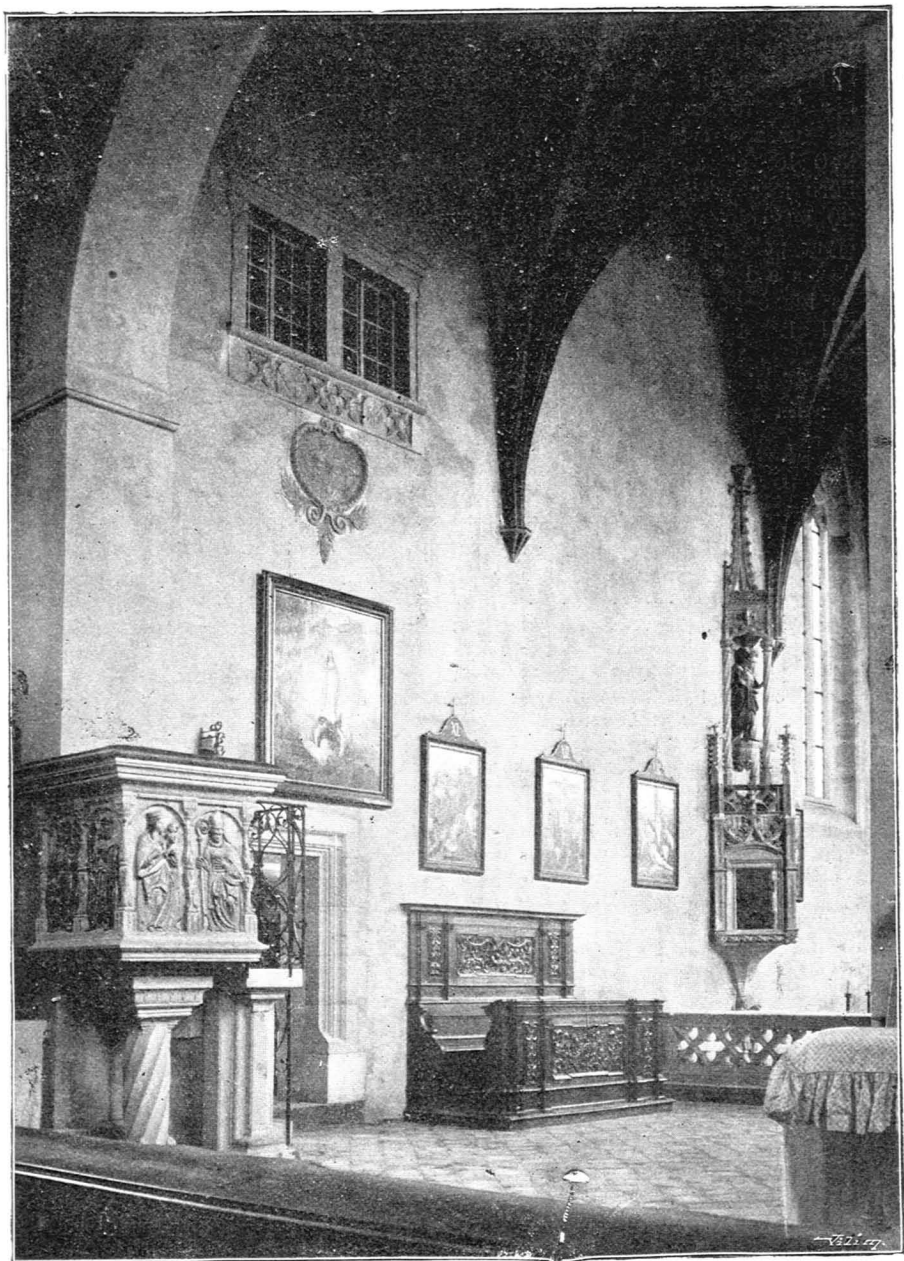
Obr. 36. Pata sanktuaria v Charvátci.

K presbytáři na straně se-
verní přistavěna jest oratoř,
na niž se stupuje točitými
schody zvenčí v severový-
chodním úhlu lodi. Pod ní
se nachází sakristie.

Hlavní oltář jakož i oba
postranní umístěné v lodi
byly barokní, nahrazeny bu-
dou novými gotickými. Při
rozebrání těchto posledních
nalezeny jsou v nich dvě
opukové sochy sv. Kateřiny
a Doroty. Pocházejí z doby
předhusitské a zachovaly
i původní polychromii. Kdo
viděl sochy ročovské svaté
Kateřiny a Barbory, o nichž
víme, že je daroval po vy-
stavění chrámu a kláštera
dotčeného Albrecht z Kolo-
vrat, tedy kolem r. 1375., a
srovná je s těmito, nebude
na rozpacích dáti přednost
charvátským nejen proto,
že jsou zachovalejší, ale
i proto, že mají větší cenu
uměleckou. Bude třeba od-
borníkovi šíře o nich po-
jednati. (Obr. 11.)

Památný jest i svatostánek umístěný na evangelní straně pres-
byteria. Zvedá se od dlažby kostelní na způsob věže až ke stropu.
Dole jsou postavy dvou lotrů bíčujících Krista. Ve vížce mezi sloupky
jest postava ubíčováného Spasitele práce vypuklé, z jehož boku krev
do kalicha řine. Na vysoké stříšce nahoře spatřujeme sochu z mrtvých
vstalého Krista Pána [Method XIV. 92.]. (Obr. 18., 19.)

S tímto dílem současný jest asi skvostný náhrobek Viléma z Il-
burka v rytířské zbroji. Na obrněné helmici sedí sova s křídly
vzhůru vypnutými. Pod hlavou přilba s perutným chocholem a nad
ní dva znaky: Ilburský a Hazmburský. Pravice opírá se o meč, levice

Obr. 37. Pravá strana choru kostela v Charvátci.

drží svitek, na němž napsáno: miserere mei deus secundum mag. Kolem desky hrobové vine se nápis: Anno domini MCCCLXXXVIII^o feria sexta die s. Vincenci obiti Wilhelmus de Ilburko et de Ronow hic sepultus orate pro eo.

Mimo tyto památky výtvarné jest zde socha Panny Marie asi 300 let stará (sdělil vdp. vikář Dušek). Klenby lodní i kněžského kůru jsou pokryty malbami, jež zvěčnělý náš malíř Hellich asi před 20 lety obnovoval. Představují předobrazy matky Páně, a to prvé čtyry pole od kůru zpěvického počínaje: 1. Řebřík Jakubův. 2. Král Asvér a Esther. 3. Žena sluncem oděná a měsíc pod nohama jejíma, na hlavě koruna 12 hvězd, pracující ku porodu dle Zjev. sv. Jana XII. 1. 4. Sisarovi utata hlava.

(Pokračování.)

Různé zprávy.

Václav Vladivoj Tomek, největší historik český po Palackém, dožil se 31. května 1898. osmdesátého léta života svého.

Zemská subvence zl. 500.— na r. 1898. byla naší Společnosti povolena po referátu p. J. U. Dr. K. Pippicha v rozpočtové komisi.

Osobní. Člen Společnosti, p. Ph. Dr. Lubor Niederle, dosud docent, byl jmenován mimořádným professorem při české universitě.

Nález rukopisu. Prohlížeje příležitostně knižný majetek kostela bavorského, nalezl jsem mezi jinými méně cennými knihami zajímavý rukopis, o němž se tuto stručně zmiňuji. Rukopis ten (misál) jest z r. 1538., jest psán na pergameně ve formátu 24 X 34 cm. a obsahuje přes 250 listů. Na prvních listech jest kalendář. Zvláště však zajímavé jsou iniciálky svým zcela lidovým a národním rázem, upomínajícím na prvý pohled na národní vyšívání. Asi uprostřed jest obrázek, představující Pána Krista na kříži a Pannu Marii klečící pod křížem. Misál ten byl v dobrých pevných deskách, které však jsou skoro úplně strhány. Nyní jest rukopis ten uložen v diecéšním museu v Českých Budějovicích. Přineseme zprávu obšírnější s ukázkami ilustrací. *Th. Antl.*

Pověst o koženém mostě (viz roč. V. č. 3.) zachovala se také v Liboci u Prahy, kde vypráví se, že kněžna Libuše měla kožený most přes šarecké údolí a po mostě tom jezdila na zlatém voze. Při jedné jízdě most ten však se přetrhl a vůz spadnuv do údolí, hluboko do země se zaryl. Jistý čeledín jedenkrát již vykopal zlatou oj u vozu, ale když se při práci té ohlédl, zmizelo všechno zase pod zem, a až mnozí lidé o hledání toho vozu se pokusili, žádnému podnes nepoštětilo se naléztí místo to.

Jos. Cyterák.

Literatura.

Sborník české společnosti zeměvědné. Redaktor Dr. J. Metelka. Roč. IV., č. 1.—4. obsahují tyto stati obsahu historického:

Kafka, Neoprávněné proměny a překlady našich názvů topografických. — Šimák J. V. Stará česká jména v horách Jizerských. — Strnad Josef. Mže či Berounka?

Nachrichten über deutsche Alterthumsfunde. Redaktor Virchow a Voss. VIII. 1897., Hf 2—5. — Meyer H. Hügelgräber auf dem Bromm-

berge in der Heide des Hofbesitzers Grosz-Hahn, Wessenstedt, Kreis Uelzen, Hannover. — Schmidt. Fundbericht über die Aufdeckung von zwei Hügelgräbern bei Schlagenthier Kreis Tuchel, am 12. und 13. September 1896. — Týž. Fundbericht über die Aufdeckung einer Steinkiste bei Kl. Kensau, Kreis Tuchel, am 8. September 1896. — Týž. Ueber einige urgeschichtliche, wahrscheinlich neolithische Fundstellen in der Umgegend von Graudenz. — Busse. Märkische Alterthümer. — Voges. Kupferne Doppelaxt von Börssum. — Götze. Bronzefund von Lekow, Pommern. — Týž. Fundstelle bei Bornim, Brandenburg. — Týž. Zwei Bronzefunde aus Pommern. — Schumann. Römische Fingerringe von Hammelstall, Uckermark. — Moewes F. Bibliographische Uebersicht über deutsche Alterthumsfunde für das Jahr 1896. — Meyer. Funde aus dem langobard.-sächs. Friedhöfe bei Nienbüttel. — de Marchesetti. Neue Funde von S. Lucia bei Tolmein. — Zprávy o museu v Bonnu.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Rádná valná schůze výroční (devátá) byla konána 27. března o 4½ hod. odp. v hořejší místnosti Choděrovy restaurace. Schůzi zahájil starostův náměstek, vdp. Frant. Ekert, uvítav přítomné a omluviv nepřítomnost starosty p. architekta Heraina nutným odjezdem. Se živou účastí přijat vřelý proslov, v němž poukázal p. předsedající k utěšenému rozvoji Společnosti a s uznáním zmínil se o některých členech, kteří přispěli svou prací ku zdárnému výsledku. Přecten a bez debatty schválen zápis o poslední valné schůzi. Stejně bez debatty schváleny i výroční zprávy jednotlivých členů výboru, jež jsou uvedeny níže. Zpráva o stavu sbírek, jakož i předběžná zpráva o výzkumu pozbabském, nebyvši v čas připravena k tisku, bude otištěna v čísle příštím. V předsevzaté pak volbě povolání do výboru téměř jednohlasně všicki dosavadní funkcionáři, a sice zvolen: starostou Jan Herain, architekt; jeho náměstkem Frant. Ekert, farář u M. Boží Sněžné; pokladníkem Eduard Buřka, účetní Zemské banky král. Českého; prvním jednatelem A. B. Černý, druhým Jos. Trmal, účetní; správcem sbírek M. U. C. Jos. A. Jíra, asistent Národop. musea československého; knihovníkem Ant. Masák, učitel; zapisovatelem J. U. C. Frant. Zuman; přisedicím výboru Václ. Brož, obecní starší a majetník realit. Za dozorce spolkové zvoleni: Adolf Pecenka, c. k. vrchní místodrž. inženýr; Jindř. Pštross, zkoušený hodinář a mechanik, a Eduard Sochor, architekt. Za náhradníky zvoleni: M. U. Dr. Rud. Čermák, Fr. Hellebrant, soukromník; Franěk Páris, adv. úředník, a Ant. Schiller, odb. učitel a typograf.

Zpráva jednatele o činnosti Společnosti v r. 1897. Podávám zprávu o činnosti Společnosti v roce 1897, připojuje i věci, jež sice s činností nesouvisí, náleží však k naší kronice. Ve zprávě za r. 1896. zmínil jsem se, kterak Společnost podjala se úkolu zabezpečiti před zhoubou náhrobní desky na Tmani, zapuštěné dříve ve dlažbu kostelní, po té vysazené zvenčí chrámu vši nepohodě. Dnes jsou již v bezpečí, byvše v srpnu a v září 1897. postaveny — náležitě upraveny a vyčištěny — uvnitř chrámu podle stěn. Desky pochodí z let 1556.—1601.; náležejí pánům: ze Svárova, Vamberským z Rohatec, Vratislavům z Mitrovic a Trmalům z Toušic. Desky z roku 1601., již dal poříditi Zdeněk Trmal z Toušic, bylo do srpna m. r. použito jako příklonu na hrobě býv. direktora panství tmaňského; teď jest umístěna v chrámě s ostatními. Člen, vdp. Jiří Bayerle, farář na Tmani, byv dožádán výborem, ochotně převzal řízení práce i dozor. Provedení nebylo snadné. Jednak větší počet náhrobků, jednak značnější jich rozměry a váha, jednak nedostatek pracovních sil působilo obtíže

nemalé. Vzdávám vdp. faráři Bayerlovi upřímné díky za veškeru péči a ná-
mahu, kterou v plné míře věnoval naší věci. Náklad na tuto práci přesahoval
zl. 60.—; tu však osvědčila se zase štedrost druhého jednatele p. Jos. Trmala,
který uhradil veškerá vydání. Za dar tak značný náleží mu srdečný dík. Došla
věrohodná zpráva, kterák rolník N. v Hartmanicích u Týna nad Vltavou nalezl
množství starých mincí. Jakkoliv bylo v čas pečováno o získání jich, přece
nezdařilo se; nálezce z nevysvětlitelných pohnutek prodal nález kterémusi ob-
chodníku. V denních listech byla uveřejněna zpráva o velice cenných freskách
v chrámu kunětickém. Člen, p. V. Diviš Čistecký v Pardubicích, byv dožádán,
ochotně podal bližší zprávu, z níž seznáno, že v čas byly učiněny veškery kroky na
zachránění jich. Farní úřad v Rejšvicích na Boleslavsku byl požádán, aby pečoval
o zachování náhrobního kamene se vzácným dnes erbem Sokolovských. Jak známo
(viz «Časopis» V. str. 109) vyzněla naše žádost opakem a kamene použito jako
stavebního materialu při stavbě kapličky! Člen, p. Václ. Zajíc, kníž. úředník
v Bělině, darovav veškeré předměty z pravěkého naleziště tamního, žádal za
vyslání znalce na ohledání místa. Vypravil se tam ochotně správce sbírek, pan
MUC. Jos. A. Jíra. Radě král. hl. města Prahy poslán připsal v příčině od-
stranění a prodeje některých výtvarných památek z komory u kostela svatého
Štěpána, dříve chovaných v Týně. Připsal, v němž vysloveny i některé návrhy,
kterak bylo by zameziti podobnému jednání, jest otištěn v «Časopise» roč. V.
str. 109. Odpovědi nedostalo se nám dosud žádné. Člen, p. Fr. X. Kodeš, ad-
junkt cukrovaru ve Mšeném, upozornil na četné a cenné výtvarné památky
kostela charváteckého, projevil pak přání, aby bylo pečováno o jich zachování.
Na žádost naši, učiněnou k tamnímu farnímu úřadu, odpověděl vdp. vikář
Dušek, že k rozkazu patronově nejen musí vše zůstati při chrámu, ale že jsou
i prováděny náležité opravy po návrhu i za dozoru znalců. Výsledkem našeho
zasáhnutí ve věc bylo, že získali jsme o chrámu charváteckém a jeho památkách
článek pro «Časopis», ozdobený zdařilými ilustracemi. Při obrázkové části jeho
seřkali jsme se s tak znamenitou ochotou některých pp. členův, že nelze o ní
pomlčeti. Proto za veškery nezištné služby upřímně děkuji pp. Fr. Durasovi,
starostovi Mus. spolku ve Slaném, Fr. Berounskému, řediteli, Fr. X. Kodešovi,
adjunktovi cukrovaru ve Mšeném, a Duškovi, pošt. assistantovi v Liberci.

Správce sbírek, p. MUC. Jos. A. Jíra, mív na paměti dřívější usnesení
výboru, že má býti ročně použito 200—300 zl. na práce archaeologické, navrhl,
aby bylo počato s výzkumem v Podbabě, čímž mohlo by býti platně přispěno
i k vysvětlení některých sporných otázek. Poněvadž podařilo se za nevelké ná-
jemné získati potřebného pozemku, přijata s povděkem nabídka p. správce sbírek,
který byl pověřen vedením výzkumu. S prací počato 29. listopadu. Kdo zná
podobné práce, uzná také vytrvalost páne Jírovu, který vedl si při výzkumu
velmi energicky; sledoval denně postup celé práce, vynechav pouze 3 dny, kdy
panovala velká nepohoda. Mám za vhodné poznamenati, že náklad na výzkum
uhradila Společnost ze svého skrovného jmění a že výzkum není ukončen.
Společáme, že v té věci dostane se nám náležité hmotné podpory i od přísluš-
ných kruhů. K popisu a vědeckému ocenění podbabského naleziště bude při-
kročeno, jakmile skončí se rozřídování předmětů, jež vyžaduje značně i pile,
i času. Na uskutečnění výzkumu má značný podíl pan Antonín Hendl, člen
obecního zastupitelstva v Sárce, jemuž vzdávám srdečný dík za platné usilování
o to, aby nám byl pozemek pronajat. Panu Ed. Zahradkovi jsme povděční za
to, že pozváním ku prohlídce své sbírky dal podnět k výletu do Slaného, kona-
nému 4. července. Při tom navštívena archaeologicky důležitá Slanská hora,
prohlédnuty místní památky a soukromá sbírka p. Zahradkova. Účastníci rádi
vzpomínají veškeré laskavosti a ochoty, kterouž jim za této návštěvy projevili
členové výboru Musejního spolku, pp. Ant. Ctibor, Fr. Duras a Fr. Houser.
Dne 29. srpna bylo konáno otevření městského musea slanského, jež jest utře-
něným výsledkem horlivé práce Musejního spolku. Jako zástupcové Společnosti
účastnili se jednatel pro Zvoleněves, p. Václ. Schmidt, s podepsaným jednatelem.
Tytéž přátelské projevy, jichž předmětem byli účastníci červencového výletu,
zažili znovu oba delegáti. Jsou jim milou vzpomínkou. Bylo pak poukazováno
k tomu, že mimo naši Společnost žádná korporace pražská nesúčastnila se. Po
třetí setkali jsme se s přáteli slanskými při výletu do poutnického místa Hájků,
konaném 25. července. Laskavostí vdp. P. Gilb. Procházky, kvardiana tamže,

byly nám ukázány veškeré památky; s povděkem budiž vzpomenu péče pana Václ. Brože, předsedícího výboru, kterouž projevil opatřením povozů pro účastníky. Jest však litovati, že veliký dav osob, nepřisedší pro poučení, nýbrž ze zvědavosti, překážel jako obyčejně těm, kdož sledovali věc se skutečným zájmem. Po přání mnoha členů zamýšlenou vycházku do zámku trojského bylo pro vykonávané opravy odložiti na dobu pozdější; přístup jest nám již povolen Spolkou českoslov. knihupeckých účetních poslán pozdravný dopis ku slavnosti 25letého trvání. Zasloužilému pracovníku na poli národopisu, p. řediteli Fr. Bartošovi v Brně, poslán blahopřejný dopis ku 60. narozeninám; taktéž pozdraven dopisem člen náš, p. J. U. Dr. Jan Podlipný, při zvolení za starostu král. hl. města Prahy. Nad skolem nadšeného badatele M. U. Dra. Jindř. Wankla vyslovena soustrast slečně Madlence Wanklové. Úmrtím ztratila Společnost tyto pp. členy: Ph. Dra. Ferd. R. Bernarda, spisovatele, a Ant. Čečetku, em. ředitele na Král. Vinohradech, Leop. Doležala, vrchního ředitele velkostatku v Poděbradech, Jos. Fischera, děkana ve Volyni, Mor. Loyku na Smíchově, A. Pittnera, bývalého starostu v Polné, Vojt. Plotěného, kooperatora v Kozlovicích, M. U. Dra. Fr. Stáně na Horách Kutných a Jana Topiče, hodináře v Praze. Budiž čest jejich památce!

Došly některé poptávky, kdy vyjde p. Králova »Heraldika«. Správní výbor lituje, že nemohlo býti do dnes přikročeno k její vydání. Opozdění spočívá jednak v tom, že není dosud docíleno obnosu 1000 zl. v hotovosti, kterým jest podmíněno její vydání, jednak v tom, že naskytly se překážky vnitřní. Možno však spolehat, že v roce 1898. bude přikročeno k její vydávání. Churavost p. ryt. Krále i několikrát choroba zapisovatele zaviniila, že odbor heraldický v uplynulém roce nekonal veřejných schůzí. Věci, dotýkající se odboru, byly projednány ve schůzích užšího kroužku. Prvému redaktoru, p. professoru Janu Soukupovi, nebylo lze pro přílišné práce školní vydávati »Časopisu« v čas. Proto převzal redakci p. Ph. Dr. J. V. Šimák, přijav program, výběrem pozmeněný, poněkud odchylný od dřívějšího směru. Shledáno totiž, že po celém království s dostatek jest látky, kteréž v jiných listech nedosti bývá si všimáno, proti tomu však že bude s prospěchem, budou-li zmenšeny články z těch oborů, jež jsou v naší literatuře s dostatek zastoupeny. Pan redaktor podmínil si, že dosavadního redakčního honoráře použije na honorování článků. Výbor, oceňuje tuto obětavost, rád podmínku přijal. Výbor pak, jako výkonný orgán Společnosti, nehodlá posuzovati, jaká jest hodnota »Časopisu«. Maje však na paměti příznivé, ba lichotivé, posudky z řad p. t. členů, jest přesvědčen, že »Časopis« zdárně pokročil. Děkuji jménem výboru jak nejpříjemněji panu Dru. J. V. Šimákovi za veškeru svědomitost — někdy až úzkostlivou — a péci, kterou věnoval našemu »Časopisu«. Taktéž náleží náš dík professoru při české universitě, p. Dru. Luboru Niederlovi, za ochotu, se kterouž podjal se revise článků z praehistorie.

Společnost jest potěšena z toho, že »Časopis« má ve členstvu i své ilustratory. Jako dříve, tak i letos, pamatoval na nás p. ryt. Král hojně svými ladnými pracemi, opravovav a přepracovav i kresby jiné. K němu druží se p. J. U. C. Fr. Zuman, pořizuje obrázky k pracím svým i jiným. Oba ilustratoři odmítli všeliký honorář, jehož na prospěch »Časopisu« vzdali se i někteří z pp. spolupracovníků. Vzdávám všem vřelé díky; dosavadní sympatie jejich jest zárukou, že na nás nezapomenou ani příště. Nákład na »Časopis« každým rokem zvětšuje se, ač nebylo zvýšeno ani členského příspěvku, ani nepřibýlo na darech tolik, kolik v letech minulých. Mimo to oznámil správní výbor spolku »Merkuru«, že potřebuje místnosti, kteréž užíváme jako spolkové, a žádá, abychom vystěhovali se v srpnu 1898. Neutěšený tento stav přiměl podepsaného jednatele k návrhu, aby bylo žádáno za zemskou subvenci. Správní výbor, schváliv návrh i znění petice, požádal starostova náměstka vdp. Frant. Ekerta a předsedu odboru heraldického, p. J. U. Dra. Julia ryt. Nejedlého z Vysoké, aby odevzdali petici nejv. maršálkovi král. Českého, J. J. Jirímu knížeti z Lobkovic. Za ochotu, se kterouž jmenovaní pánové věci se podjali, budiž jim upřímný dík. Na sklonku prosince před zasedáním sněmu došlo pak vyzvání velesl. zemského výboru, aby byl na doplněnou petice předložen výkaz všech členů atd. Věc provedl podepsaný. V roce 1897. bylo 6 schůzí výboru; členských schůzí bylo konáno taktéž 6, vesměs s přednáškami, a to: 8. března, kdy jednatel přečetl Hrašovy

tři pohádky; 24. března přednášel p. architekt Ed. Sochor »O historických památkách ve Španělsku«; 29. března p. Dr. J. V. Šimák »O staroslovanských kmenech v severních Čechách«; 12. května p. Ant. Schiller »O vývinu dřevoryjeckého umění v Čechách od doby nejstarší až do naší«; 24. května p. J. U. C. Fr. Zuman »O případech trestních v manualu města Bělé pod Bezdězem« a 3. listopadu pan Ph. C. Pavel Papáček »O otázce bojské a markomanské v Čechách«. Děkuji srdečně všem, kdož přispívali do »Časopisu«, kdož ochotně konali přednášky při schůzích a všem, kdož nezapomínali získati nových členů. Taktéž děkuji redakcím českých listů pražských i venkovských za občasně zprávy o »Časopise«, jimiž byl získán mnohý člen. V roce 1897. měla Společnost úhrnem 1448 členů; z nich bylo: 1 zakládající, příznivců 21, přispívajících 138 a činných 1288.

Ve zprávě za r. 1896. zmínil jsem se, kterak horlivě vedli si někteří z pp. členů u získání nových. Dnes rád poukazuji na znamenitý výsledek, jehož docílil náš jednatel pro Zvolněves, p. Václav Schmidt, úředník tamního cukrovaru, za vydatné součinnosti účetního téhož cukrovaru, p. Jana Sokola; jejich vytrvalostí a úsilí podařilo se získati nám téměř sto členů. Jest zajisté v úplném souhlasu všech pp. členů, vyslovují-li těmto nadšeným přátelům našim jménem výboru srdečný dík a plné uznání.

Na podzim r. 1898. připadá naše desetiletí. Oslavíme je nehlučnou přátelskou schůzí. Naděje na docílení 2000 členů není dosud splněna. Jsem přesvědčen, že snad i ostatní pp. členové budou následovati příkladu zvolněveského, aby mohl býti v prvním našem roce jubilejním pozdraven člen dvou tisíců! Nutno pak, aby úspěch hmotný byl předstížen morálním; proto žádám všech pp. členů, aby podle možnosti podávali zprávy, dotýkající se naší působnosti. Budtež podávány i doklady, že dosud není u nás postaráno o památky tak, aby byly zabezpečeny. Obnovíme za čas naši petici ze dne 29. března 1893. za zřízení **zemského sboru konservatorského**, na nikom závislého, a neustaneme naléhati na příznivé její vyřízení. Chceme i můžeme jen sami býti strážci a skutečnými majiteli svého majetku!

V Praze, 31. prosince 1897.

Jednatel:
Ant. Bohouš Černý.

Zpráva o stavu knihovny spolkové za rok 1897. V uplynulém správním roce dokončeno nové číslování knih a založen dle slibu učiněného knihovníkem v předešlé výroční zprávě pro členy odborný seznam, který se stále může doplňovati a bude vždy předkládán ve schůzích členských k nahlednutí.

Knihy půjčují se vždy ve členských schůzích; vzrostle-li počet čtenářů a bude-li pro knihovnu nalezena příhodnější místnost, kde by v každém čase mohlo se půjčovati, bude upraveno půjčování tak, aby tomu byla určena zvláštní hodina i mimo schůze.

I v tomto roce bylo pokračováno ve vazbě knih a svázány nově 72 svazky, do vazby pak opět dáno 40 svazků, tak že až na malé výminky bude v krátkce uvedeno vše v pravidelný stav.

Pokud se týče rozmnožení knihovny, byl předešlý rok opět příznivý, i bylo některými korporacemi a členy Společnosti zase na ni pamatováno. Tak darovala sl. Akademie umějetnosti v Krakově 2 spisy o 2 svazcích, sl. feditelství průmyslového musea v Král. Hradci 1 spis o 1 svazku, sl. městské museum v Chrudimi 1 spis, sl. musejní spolek v Slaném 1 spis, p. Václav Černý, učitel ve Žďárnkách, 11 spisů o 13 svaz, p. účetní Bedř. Tuček 7 spisů o 13 svazcích, p. Dr. Jos. Teige 6 spisů, p. jednatel A. B. Černý 4 spisy, p. Dr. J. V. Šimák 3 spisy, M. Edv. Piette 2 spisy a p. PhC. Pavel Papáček, učitel, 1 spis; celkem darováno 39 spisův o 47 svazcích.

Budtež vzdány těmto příznivcům Společnosti nejvřelejší díky.

Jako v předešlých letech, tak i loni dostalo se knihovně výměnou: »Památek archaeol.« od sl. Archaeolog. sboru Musea král. Českého a »Nachrichten« od sl. Anthropologické společnosti v Berlíně; dále pak »Casopisu Matice Mor.,

»Čes. Časopisu histor.«, »Čes. Lidu«, »Methoda«, »Sběratele«, »Sborníku České společnosti zeměvědné«, »Věstníku česko-slovanských museí a spolků archaeo-logických«, »Věstníku národopisného musea česko-slov.«, »Sborníku museální slovenskej spoločnosti« a »Lud«, orgán národopisné společnosti ve Lvově; nově získán »Herold polski« Dra. Fr. Piekosińskiego. Mimo to došel jako pokračování »Glasnik zemského musea pro Bosnu a Hercegovinu« a »Starohrvatska prosvjeta« od archaeol. společnosti v Knině. Všem těmto váženým korporacím, které dotčené časopisy vydávají, budiž vzdán vřelý dík.

Koupí získána: »Vlastivěda moravská«, pokračování Kl. Čermáka »Mince král. Česk.« a Zibrtovy »Dějiny kroje v zemích česk.« (Pokračování.) Celkem má knihovna 416 spisův o 562 svazcích. Půjčeno bylo členům Společnosti 39 svazkův.

Jest si přáti, aby pp. členové Společnosti knihovny hojně užívali, zvlášť děl, která v jiných pražských bibliotékách zřídka se vyskytují, zejména polských a chorvatských z oboru archaeologie a národopisu.

V Praze, dne 31. prosince 1897.

Ant. Masák,
t. č. knihovník.

Zpráva pokladní za čas od 1. prosince 1897. do 17. června 1898.

Uvěřejňujeme vždy jen výkaz nově přistoupilých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti. Stvrzovati nebo uvěřňovati zaplacení příspěvků P. T. členů dříve přistoupilých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé po 17. červnu t. r. uvěřňujeme přistě.

Za přispívající členy se zl. 2.— ročně přistoupili P. T. pp.: Háje k Jan, účetní cukrovaru v Hospozině; M. U. Dr. Kotýnek Fr., měst. lékař na Žižkově; pl. Kuttanová Julie v Huti; Novák J. V., továrník a ob. starší; Trapp Vil., c. k. techn. finanční kontrolor ve Vysočanech; Veselý Hynek, majitel mlýna; Občanská záložna ve Slaném; Zástěra K, c. a. k. podplukovník v. v. ve Skutči.

Za činné členy se zl. 1.— ročně přistoupili P. T. pp.: Adamec K., statkář v Lunkově; Albrecht Bedř., úředník zemské banky; Obč. beseda v Holicích zl. 1.— na r. 1897.; Obč. beseda na Chlumě u Třeboně; Beseda řemesl. v Benešově zl. 1.— na r. 1897.; Böhm Frant., statkář v Třebošicích; Bondy Aug., správce velkost. na Klecanech; Bronec Jos., kaplan ve Zvole-něvsi; Brtník Oldř., nájemce dvora v Uhách; Bubák Jos. V., vrchní měst. inženýr; učitelská jednota »Budeč«: Čáslavská (za r. 1897.), Jaroměřská, Neveklovská, Podbělohorská a v Sobotce; Černický A.; Danda Jos., rolník v Drnově; Dušek M., kn. arcib. vikář v Charvatci; M. U. Dr. Dvořák Rich., měst. primární lékař v Roudnici; Förster Jan, důchodní velkostatku v Peckách; Freiberg Č., posluchač pivov. školy; Frenzl Frant., rolník v Nouměřicích; Freund Hugo na Kr. Vinohradech; Froněk Boh., rolník ve Zmrzlíku; Hajšl V., říd. učitel ve Mšeném; Hevera Č., c. k. účetní oficiál; Hrabá R., učitel v Bečvárech, zl. 1.— na r. 1897.; Hraběta Frt., farář ve Pcherách; Hrdina Josef, rolník a hostinský v Podlešíně; Hruška Jan Fr., professor při gymn. v Klatovech, zl. 1.— na r. 1897.; Chmel Jos., statkář v Třebošicích; Janda Josef, přednosta stanice Zvoleněves-Zelenice; Čtenářská jednota v Novém Hradci Králové; Jelen Č., statkář v Ješíně, zl. 1.— na r. 1897.; Kalda Jos., úředník buštěhr. dráhy; Kasalický Jos., statkář v Ješíně, zl. 1.— na r. 1897.; Kočourek Adolf, statkář ve Pcherech; Komárek Jul., kníž. nadlesní v Bystřici; učit. jednota »Komenský« v Českém Brodě (za r. 1897.), na Kladně (za r. 1897.) a v Soběslavi; Kos Frant., král. zem. inženýr; Kraus Vrat., učitel v Třemošně; Křepelka Adolf, kontrolor filiálky rak.-uh. banky; Kříž Josef, říd. učitel v Lánech; Kubr Stan., statkář v Kněževesi, zl. 1.— na r. 1897.; Kučera Fr., učitel měst. školy v Roudnici; Kyncl Bedřich, mlynář ve Zvoleněvsi; obč. beseda »Langer« v Bohdaneči; Linda Ant., rolník v Nouměřicích; Loupý Fr., úředník země-dělské rady; Martinek V. V., obchodník v Strmilově; Maruška Václav, vrchní zahradník na Klecanech; Matička Rud., rolník v Knovizi; Meisl

Ed., řídítel přádelny v Berouně; Miffek E., hosp. adjunkt v Kobyli; J. U. Dr. Mífek Fr., koncipista okr. výboru v Lounech; Mladějovský Jos., měst. zádušní oficiál; Novák Lad., akad. malíř; Pekárek Hynek; Pekárek Kamil, účetní pivovaru v Nulších; Pokorný Karel, kaplan ve Pcherách; Poláček Tom., rolník v M. Čičovicích; Potěšil Fr., učitel v Pardubicích; Poustka K. v Sedlčanech zl. 1.— na rok 1897.; za publikace zl. 5.—; Procházka Fr., rolník v Žižicích; Raifanda Ant., úředník Zem. banky, zl. 1.— na r. 1897.; Rambousek Ant., učitel; Renner Jan, učitel v Lašovicích; Richter Č., statkář v Knovízi; Sakař J., architekt a stavitel, za r. 1897. a 1898. po zl. 1.—; Salaba Jos., úředník kníž. archivu na Třeboni; Samek Č., hosp. úředník na Klecanech; Sbor učitelů při městanské škole v Nechanicích; Schnabl Eduard, úředník buštěhr. dráhy, za r. 1897. a 1898. po zl. 1.—; Sixta Václav, kaplan v Horních Lomech; Skřivan Jan, sluha Zemské banky; Soukup Jan, kníž. zvěrolékař na Třeboni; Stáhlík Jos. ve Slaném; Stulík Jan, statkář v Jemnicích; Sucharda Ant., akad. sochař v Nové Pace (za r. 1897.); Summ Bedř. na Smíchově; Svoboda Václav, důchodní velkostatu v Lužci; Sýkora Jos., řídítel měst. škol v Bělé u Bezděze; Šebek V. E. H., správce školy v Leleticích, za rok 1897. a 1898. po zl. 1.—, dar zl. —20; Šedivý Ot., kontrolor velkostatu v Litni; Šefrna Al., městský pokladník ve Vršovicích; Šplíchal Bedř., správce škol ve Vršovicích; Šťastný Pavel v Kounově; Štrupl Alois, rolník v Kamenomostě; Štrupl Ant., rolník v Nouměřicích; Tippmann K., docent české theol. fakulty a c. k. professor při ústavu učitelů; Toman Fr., velkostatkář ve Mšeném; Trohoř Jos., učitel v Charvatci; čten. beseda »Trojan« v Knovízi; Uher J., statkář na Klecanech; Urban Fr., akad. malíř na Smíchově; úřad obecní v Chrudimi; Vaněk V., přednosta stanice ve Zvoleněvsi; Veselý Frant., c. k. komisař fin. stráže v Semilech; Wurm Josef Sv., řídítel v. v. v Kloboucích u Brna; Wurzel Lud., akad. sochař; P. Vysoký Beda, c. k. gymn. professor; Zeman Václ., prof. při c. k. české reálce na Kr. Vinohradech; Zima a Vojt., statkář v Osluchově.

Za příčinou zdražení tisku jednak přestoupili ze členů ku přispívajícím (s doplátkem zl. 1.—), jednak darovali k účelům Společnosti P. T. pp.: Amort V., akad. sochař, zl. —30; Bartoš Václav, c. k. prof. při st. prům. škole, zl. —40; Batal Ant., farář v Malkovicích, zl. —50; Bělohávek Ant., c. k. techn. fin. kontrolor ve Velimi, zl. —50; Bernat Jos., probošt na Mělníku, zl. —30; Bláha Václav, c. k. kontrolor cukrov. v Lounech, zl. 1.—; Brýdl R., c. k. prof. v Chrudimi, zl. —30; Bucifal Josef, správce pom. úřadů Zemské banky, zl. 1.—; Bukovanský Josef v Bystrici zl. —50; Čirps K. ve Vídni zl. 1.—; Čermák Fr., zám. kaplan na Valči, zl. —30; Čihák Vojt., obchodník v Poděbradech, zl. 150; Dr. Decker Antonín, c. k. gymn. řídítel v Třeboni, zl. 1.—; Dolenský Jar., c. k. professor v Jičíně, zl. —20; Dvořák Fr., účetní, zl. —50; Elsnic Fr. na Smíchově zl. —50; Feyerfeil Jar. v Plzni zl. 1.—; Fiala Fr., kr. zemský inženýr v Praze, zl. 1.—; Freccr Antonín, kaplan v Slaném, zl. —20; Freyn Václ., řídítel cukrov. v Zábři, zl. —50; Gerl W., c. k. naddozorce fin. stráže v Kunraticích u Frýdlandu, zl. —50; Ginz J. ve Ždánicích zl. —50; Havlík Frt., c. k. místodrž. účetní revident, zl. —50; Horčice K., pokladník městské spořitelny, zl. —40; Jakeš Antonín, přednosta stanice v Hostivaři, zl. —50; slč. Jakubíčková Jindř., správkyně »Záštity«, zl. 1.—; Janeček M., okr. starosta v Mydlovarech, zl. —30; Jarolím M., říd. učitel v Hlubočepích, zl. —20; Jelínek Ant., c. k. pošt mistr v Častolovicích, zl. —20; Jelínek Antonín, učitel v Mníšku, zl. —20; Jirsík Jan, zemský stav. rada, zl. 150; Kabeláč V., lékařník v Ném. Brodě, zl. 1.—; Kalina K., pokladník v Plzni, zl. —30; Kancný B., c. k. zem. soudní rada v Dačicích, zl. —50; Klicman Boh., inženýr zemědělské rady, zl. 1.—; Klusáček Em., c. k. berní v Pacově, zl. —50, za publikace zl. 1.—; Kneisl Jos., měst. účetní oficiál na Žižkově, zl. 1.—, za publikace zl. —85; Konvalinka B., c. k. prof. v Hradci Král., zl. —50; Kosina Jan, monteur v Karlíně, zl. —50; Kozel Rud., kníž. důchodní ve Zlonicích, zl. 1.—; Kratochvíl Tom., div. řídítel v Rakovníku, zl. 1.—; Kryšpín Jos., c. k. prof. v Jičíně, zl. —50; J. U. Dr. Langer Č., advokát v Rychnově n. Kn., zl. —50; Lhotský Josef, farář

v Jirčanech, zl. —50; Lorber Ed., hodinář na Kladně, zl. —50; Louda P. v Hostivěři zl. —10; Lučan Ad. na Žižkově zl. —30; Masák K. ve Vídni zl. —20; Materka Antonín, měst. kontrolor ve Vršovcích, zl. 1.—, Mildorf Antonín, nájemce dvora v Libušíně, zl. 1.—; Müller K., děkan v Kam. Újezdě, zl. 2.—; Multrus J. A. v Trnovanech zl. —50; Průmyslové museum pro vých. Čechy v Chrudimi zl. 1.—; Nehyba Jos., správce cukrovaru v Rožďalovicích, zl. —50; Nerad Fr., prof. v Uh. Brodě, zl. —20; Neumann Josef, vrchní inženýr c. k. st. drah na Smíchově, zl. —50; M. U. Dr. Pacner Jos., měst. lékař v Ml. Boleslavi, zl. —50; Páris Fr., adv. úředník, zl. —50; Pettrich Fr., techn. revident úctárny kr. hl. města Prahy v. v. v Třebenicích, zl. 1.—; Pikhart V. na Smíchově zl. 1.—; Pohl Josef, strojevodoucí st. drah v Lovosicích, zl. —50; Polák V., c. k. respicient fin. stráže v Rosicích, zl. —50; Pressler Jan, úředník továrny ve Sřešovicích, zl. —50; Prchal Jos., techn. adj. cukrov. v Lužci, zl. —50; Prchal M., statkář v Ruzyni, zl. —20; Ráž Jan N., hrab. správce na Slavětíně, zl. 150; Rössler Josef ml., velkoobchodník, zl. —50; Sadil Adolf v Polné zl. 1.—; Sádlo V., správce mlýna v Prasečicích, zl. —50; Sajbic V., adjunkt cukrovaru v Klobukách, zl. 2.—; P. Sak Eug. kaplan v Milevsku, zl. —30; Sládeček Ant., odb. učitel na Kladně, zl. —50; Schmidt J. V., mistr klempířský v Hořovicích, zl. —50; M. U. Dr. Schmoeger K. v Chrástě zl. 1.—; Smolík Fr., c. k. okr. šk. inspektor v Č. Budějovicích, zl. —50; tělocv. jednota »Sokol« v Duchcově zl. —50, na Smíchově zl. —50, v Hroch. Týnci zl. —50; Musejní spolek v Pardubicích zl. —50; První vzáji. se podp. spolek stavebních dílovedoucích v Praze zl. 1.—; Srnka K., kupec na Smíchově, zl. —50; Stiller Antonín, c. k. kontrolor cukrovaru v Bašnicích, zl. —20; Strom J. M., obchodník v Libni, zl. —50; Šimon J., říd. učitel v. v. na Malé Skále, zl. —50; Šorm Jos., kooperator v Chotěborkách, zl. —50; Šulc Vinc., stavitel v Turnově, zl. 1.—; M. U. Dr. Švehla K. v Kostelci nad Orl. zl. 1.—; Tuša Jos., monteur na Smíchově, zl. 150; Wagner V., řídící učitel v Hostouni, zl. —50; Vilímek V., mistr tesařský v Bystřici, zl. —40; Vlhas Jos. na Smíchově zl. 1.—; Volf J. V., říd. učitel v Hrošce, zl. —50; Vondrák Jos., farář v Selbarnu, zl. —76; Okresní výbor v Něm. Brodě zl. 5.—, v Domažlicích zl. 5.—, v Kolině zl. 5.—, na Vys. Mýtě zl. 5.—, ve Velvarech zl. 5.—; Zajíček K., stárek, zl. —50; Obč. záložna Karlíně, zl. 25.—; Občanská záložna na Smíchově zl. 10.—; Zuber R. na Žižkově zl. —50; Živnůstka Al., učitel v Turnově, zl. —30.

Za publikace, vydané Společností, zaplatili P. T. pp.: J. U. Dr. Adámek K. V. v Chrudimi zl. 5.—; Bořický K., učitel v Líbeznicích, zl. 1.—; Brichta M., účetní na Příbrami, zl. 1.—; Čihák Leop. v Jílovém zl. 1.—; Kobza Jos., c. k. professor v Plzni, zl. 1.—; Košťál Fr., úředník buštěhr. dráhy, zl. 1.—; Lisec Jul., statkář v Šlapanicích, zl. 1.—; J. U. Dr. Malát K., advokát v Jihlavě, zl. —63; Novák J. V., továrník a ob. starší, zl. 675; Riedl Gust., pokladník dráhy v Lánech, zl. 1.—; Růžicka Jar., assistant farm. v Něm. Brodě, zl. 2.—; »Sokol« v Poděbradech zl. —50; Sterzl A., adm. příručí cukrov. ve Vys. Mýtě, zl. 420; Šedivý Alois, účetní, zl. —50; Škorpa Fr. v Dol. Krči zl. 1.—; Štěpánek A., adjunkt cukrov. v Židovicích, zl. —50; Štětina K., c. k. prof. v Jicině, zl. —25; Tichánek Jos., učitel v Lomnici nad Pop., zl. 1.—; P. Vodička Karel Št. v Č. Krumlově zl. 190; Wolff Cel., pokladník záložny na Kladně, zl. 1.—; Vondráček Pav., farář v Hodušíně, zl. 1.—; J. U. Dr. Zeis Em., cís. rada a advokát v Táboře, zl. 1.—, darem zl. 1.—; Žahourek Jan, síd. kaplan v Zalužanech, zl. —50.

Za veškerý dary upřímně děkujeme a prosíme za další přízeň. Oznamujeme, že kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů, rozumíme vždy členy v Praze; u P. T. členů, kde není jinak oznámeno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek zl. 1.— za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité budtež posílány podepsanému pokladníkovi.

V Praze, dne 18. června 1898.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,

Král. Vinohrady, Šázavská ul. č. 14 n.

Zpráva pokladní za rok 1897.

Příjem:	Běžný účet		Účet		Vydání:	Běžný účet		Účet	
	zl.	kr.	zl.	kr.		zl.	kr.	zl.	kr.
Zůstatek z r. 1897.	353	38	280	55	Tiskárně šimáckové za „Časopis“ roč. V.	918	59		
Příspěvky členské	1662	94			Za tiskopisy téže knihtiskárny	56	70		
Dary	201	86			Firmě Vilimové za clichés	180	32		
Prodané publikace	51	58			Pausál redakční a administrativní	272	—		
Předplatné na „Heraldiku“			52	28	Známký novinářské a výlohy s expedicí „Časopisu“	88	79		
Záloha			50	—	Opisování aglačních dopisů, poštovné a doručné peněžních poukázek	87	97		
Úroky	23	57	10	—	Nájemné z používané místnosti	60	—		
					Náklad na výzkum v Podbabě	110	—		
					Novoroční a jiné odměny	13	10		
					Koupené knihy do knihovny a razítka kancelářské potřebv a knihy účetní	14	35		
					Cestovné	19	96		
					Různá vydání	3	50		
					Vazba knih	5	34		
						47	39		
					Úhrnem	1878	01		
					Zůstatkem na r. 1898.	415	32	392	83
	2293	33	392	83		2293	33	392	83

V Praze, 1. ledna 1898.
Eduard Buřka,
 t. č. pokladník.

S doklady příjmů a vydání porovnali a shledáno vesměs správným.
Jindřich Pšross,
 t. č. dozorce.
Eduard Sochor,
 t. č. dozorce.